

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

Onderwijsinspectie

Hendrik Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15
1210 BRUSSEL

doorlichtingssecretariaat@ond.vlaanderen.be
www.onderwijsinspectie.be

Verslag over de doorlichting van Don Bosco-instituut ASO te HAACHT

Hoofdstructuur	voltijds secundair onderwijs
Pedagogisch geheel	32541-32532-32524
Instellingsnummer	32532
Instelling	Don Bosco-instituut ASO
Directeur	Geert LEENKNECHT
Adres	Stationsstraat 89 - 3150 HAACHT
Telefoon	016-61.79.60
Fax	016-60.82.88
E-mail	aso@dbhaacht.be
Website	www.dbhaacht.be
Bestuur van de instelling	VZW Don Bosco Onderwijscentrum
Adres	Don Boscolaan 15 - 3050 OUD-HEVERLEE
Scholengemeenschap	SGKSO Haacht
Adres	Aarschotsesteenweg 39 - 3110 ROTSELAAR
CLB	Vrij CLB Haacht-Keerbergen
Adres	Molenstraat 42 - 3140 KEERBERGEN
Dagen van het doorlichtingsbezoek	03-11-2014, 04-11-2014, 05-11-2014, 06-11-2014, 07-11-2014
Einddatum van het doorlichtingsbezoek	07-11-2014
Datum bespreking verslag met de instelling	08-01-2015
Samenstelling inspectieteam	
Inspecteur-verslaggever	Chris VAN WOENSEL
Teamleden	Johanna COEMAN, Marina DROESSAERT, Henk FORIERS, Alex MAES, Luc MONDELAERS, William VROONEN

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	4
1 ADMINISTRATIEVE SITUERING	6
2 SAMENVATTING	6
3 DOORLICHTINGSFOCUS.....	8
3.1 Structuuronderdelen in de doorlichtingsfocus	8
3.2 Procesindicatoren of procesvariabelen in de doorlichtingsfocus	8
4 RESPECTEERT DE SCHOOL DE ONDERWIJSREGLEMENTERING?	9
4.1 Respecteert de school de erkenningsvoorwaarden?.....	9
4.1.1 Voldoet de school aan de onderwijsdoelstellingen?	9
4.1.1.1 Chemie en fysica in aso tweede graad in de studierichting Wetenschappen (leerplannen D/2012/7841/063 en D/2012/7841/009).....	9
4.1.1.2 Chemie en fysica in aso tweede graad in de studierichtingen Economie, Grieks-Latijn, Humane wetenschappen en Latijn (leerplannen D/2012/7841/005 en D/2012/7841/008) en fysica in aso derde graad in de studierichtingen Latijn-wetenschappen, Moderne talen- wetenschappen en Wetenschappen-wiskunde (leerplan D/2006/0279/058).....	11
4.1.1.3 Cultuur- en gedragswetenschappen in aso tweede graad in de studierichting Humane wetenschappen (leerplan D/2006/001)	13
4.1.1.4 Cultuur- en gedragswetenschappen in aso derde graad in de studierichting Humane wetenschappen (leerplan D/2009/045)	14
4.1.1.5 Economie in aso tweede graad in de studierichting Economie en in aso derde graad in de studierichtingen Economie-moderne talen en Economie-wiskunde (Leerplannen D/2006/0279/050 en D/2006/0279/051)	17
4.1.1.6 Engels en Frans in aso derde graad in de studierichtingen Economie-moderne talen, Latijn-moderne talen, Moderne talen-wetenschappen en Moderne talen-wiskunde (leerplannen D/2006/0279/041 en D/2006/0279/005)	19
4.1.1.7 Nederlands in aso tweede graad (leerplan D/2012/7841/001)	22
4.1.1.8 Wiskunde in aso tweede graad in de studierichtingen Economie en Latijn (leerplan D/2002/0279/047).....	24
4.1.1.9 Wiskunde in aso derde graad in de studierichtingen Economie-wiskunde, Grieks- wiskunde, Latijn-wiskunde, Moderne talen-wiskunde en Wetenschappen-wiskunde (leerplan D/2004/0279/019).....	26
4.1.1.10 Vakoverschrijdende eindtermen (VOET)	28
4.1.2 Voldoet de school aan de erkenningsvoorwaarde 'bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne'?	29
4.1.3 Voldoet de school aan de overige erkenningsvoorwaarden?	31
4.2 Respecteert de school de overige reglementering?	31
5 BEWAAKT DE SCHOOL DE EIGEN KWALITEIT?	32
5.1 Leerbegeleiding.....	32
5.2 Evaluatiepraktijk.....	33
6 ALGEMEEN BELEID VAN DE SCHOOL.....	36
7 STERKTES EN ZWAKTES VAN DE SCHOOL.....	38
7.1 Wat doet de school goed?	38
7.2 Wat kan de school verbeteren?	38
7.3 Wat moet de school verbeteren?	39

8	ADVIES BETREFFENDE DE ERKENNINGSVOORWAARDEN	40
9	OVERIGE REGELGEVING: REGELING VOOR VERVOLG	40

INLEIDING

De decretale basis van het onderzoek

Tijdens een doorlichting gaat de onderwijsinspectie na of de school

1. de onderwijsreglementering respecteert,
2. op systematische wijze haar eigen kwaliteit onderzoekt en bewaakt,
3. haar tekorten al dan niet zelfstandig kan wegwerken

(zie artikel 38 van het decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs, 8 mei 2009).

Een doorlichting is dus een onderzoek van

1. de onderwijsreglementering,
2. de kwaliteitsbewaking door de school,
3. het algemeen beleid van de school.

Een onderzoek in drie fasen

Een doorlichting bestaat uit drie fasen: het vooronderzoek, het doorlichtingsbezoek en het doorlichtingsverslag.

- Tijdens het vooronderzoek bekijkt het inspectieteam de gehele school aan de hand van het CIPO-referentiekader. Het vooronderzoek wordt afgesloten met een doorlichtingsfocus: een selectie van te onderzoeken aspecten tijdens het doorlichtingsbezoek.
- Tijdens het doorlichtingsbezoek voert de onderwijsinspectie het onderzoek uit aan de hand van observaties, gesprekken en analyse van documenten.
- Het doorlichtingsverslag beschrijft het resultaat van de doorlichting, bevat een advies over de verdere erkenning en wordt gepubliceerd op www.doorlichtingsverslagen.be.

Een gedifferentieerd onderzoek

1. Omdat de onderwijsinspectie gedifferentieerd doorlicht, onderzoekt het inspectieteam in de school een selectie van de onderwijsreglementering:

- het voldoen aan de onderwijsdoelstellingen
Hiertoe selecteert de onderwijsinspectie een aantal structuuronderdelen.
Daarbij onderzoekt de onderwijsinspectie altijd de volgende procesvariabelen uit het CIPO-referentiekader:
 - het onderwijsaanbod
 - de uitrusting
 - de evaluatiepraktijk
 - de leerbegeleiding.

De onderwijsinspectie onderzoekt ook altijd de vakoverschrijdende eindtermen.

- een selectie van andere erkenningsvoorwaarden, waaronder de erkenningsvoorwaarde woonbaarheid, veiligheid en hygiëne.
- een selectie van overige regelgeving.

2. Om de kwaliteitsbewaking door de school na te gaan, selecteert het inspectieteam een aantal procesvariabelen. Het inspectieteam gaat met de kwaliteitswijzer na of de school voor deze procesvariabelen aandacht heeft voor

- doelgerichtheid: welke doelen stelt de school voorop?
- ondersteuning: welke ondersteunende initiatieven neemt de school om efficiënt en doelgericht te werken?
- doeltreffendheid: bereikt de school de doelen en gaat de school dit na?
- ontwikkeling: heeft de school aandacht voor nieuwe ontwikkelingen?

3. Het inspectieteam onderzoekt ten slotte het algemeen beleid van de school aan de hand van vier procesvariabelen: leiderschap, visieontwikkeling, besluitvorming, kwaliteitszorg.

Het advies

De adviezen die de onderwijsinspectie uitbrengt, hebben betrekking op alle of op afzonderlijke structuuronderdelen van de school. De onderwijsinspectie kan drie adviezen uitbrengen:

- een gunstig advies: het inspectieteam adviseert gunstig over de verdere erkenning van de school of van structuuronderdelen.
- een beperkt gunstig advies: het inspectieteam adviseert gunstig over de erkenning van de school of van structuuronderdelen als de school binnen een bepaalde periode voldoet aan de voorwaarden vermeld in het advies.
- een ongunstig advies: het inspectieteam adviseert om de procedure tot intrekking van de erkenning van de school of van structuuronderdelen op te starten.

Bij een ongunstig advies beoordeelt de onderwijsinspectie bovendien of de school de vastgestelde tekorten zelfstandig kan wegwerken.

Tot slot

Binnen een termijn van dertig kalenderdagen na ontvangst van het definitieve doorlichtingsverslag informeert de directeur van de school de ouders en leerlingen over de mogelijkheid tot inzage.

Binnen de dertig kalenderdagen na ontvangst moet de directeur van de school het verslag volledig bespreken tijdens een personeelsvergadering. Het bestuur van de school of zijn gemandateerde tekent het verslag voor gezien. Het bestuur stuurt het binnen dertig kalenderdagen na ontvangst terug naar de onderwijsinspectie en maakt eventueel melding van zijn opmerkingen.

De school mag het verslag niet gebruiken voor publicitaire doeleinden.

Meer informatie?

www.onderwijsinspectie.be en www.doorlichtingsverslagen.be

1 ADMINISTRATIEVE SITUERING

De campus 'Don Bosco Haacht' bestaat administratief uit drie scholen: een middenschool, een aso- en een bso/tso-school. Ze hebben de schoolnummers 32541, 32532 en 32524. De verslaglegging gebeurt per schoolnummer. Om een volledig beeld te verkrijgen van de campus dienen deze drie verslagen dan ook samen gelezen te worden. De onderdelen VOET-beleid, Bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne en de inleidende alinea's van Algemeen beleid zijn identiek in deze verslagen.

2 SAMENVATTING

Het Don Bosco-instituut aso beschikt over een modern en goed uitgerust gebouw gesitueerd op een ruime campus. De school vormt een pedagogisch geheel met de Middenschool Don Bosco en het Don Bosco-instituut tso/bso. Veel leerlingen hebben hoge onderwijskansen. Nagenoeg allemaal spreken ze thuis Nederlands. Enkele leerlingen hebben een voorsprong in hun schoolloopbaan. De school kiest er bewust voor om een brede waaier van studierichtingen aan te bieden. De attesteringsgegevens van de leerlingen sporen voor de A- en C-attesten met de referentiecijfers voor Vlaanderen, het aantal B-attesten ligt hoger. Vooral uit de studierichtingen Economie en Humane wetenschappen gaan relatief veel leerlingen na de tweede graad via B-attesten over naar tso. Op het vlak van studieresultaten in het vervolgonderwijs scoort de school per studierichting gelijk of licht hoger dan het Vlaamse gemiddelde wat academische bachelor betreft, lager voor professionele bachelor.

Uit het erkenningsonderzoek blijkt dat de kwaliteit van de leerplanrealisatie voldoet voor Engels, Frans, wiskunde en economie in de derde graad en voor cultuur- en gedragswetenschappen, economie, chemie en fysica in de studierichting wetenschappen en Nederlands van de tweede graad. Voor de andere erkenningsonderzoeken voldoet de leerplanrealisatie niet. Dit is overwegend het gevolg van een nog traditionele prestatie- en kennisgerichte cultuur en weinig uitdagend onderwijs. Hoewel de leerplannen de nadruk leggen op het samengaan van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes, kiest een aantal vakgroepen voor onderwijs dat overwegend gericht is op kennis en inzicht. De goede leerplanrealisatie van Frans en Engels kan schoolbreed zeker inspirerend werken. De tekorten in de leerplanrealisatie komen ook voor in de evaluatie. Hierdoor kan de school onvoldoende aantonen dat de leerlingen de eindtermen en de leerplandoelen bereiken. Werkvormen en methodes die de onderzoekscompetentie bevorderen, beantwoorden ofwel niet aan de specifieke eindtermen of komen in de vakken van het complementair gedeelte aan bod. Een deel van het schoolteam slaagt er nog niet in om het onderwijs af te stemmen op de hedendaagse onderwijskundige vernieuwingen. Heel wat vakgroepen zijn niet kritisch genoeg voor zichzelf.

De school onderneemt heel wat initiatieven om leerlingen met leerproblemen te ondersteunen of bij te sturen. Er gaat echter weinig aandacht naar het voorkomen van leerproblemen. Leren leren en het aanbrengen van leerstrategieën gericht op het verhogen van de zelfstandigheid komen weinig aan bod. Op klas- en vakniveau is er aandacht voor feedback en remediëring, maar minder voor het leren leren en voor diversiteit in werkvormen.

In de leerlingenevaluatie en de rapportering overheerst de kennis- en prestatiegerichtheid. De schoolleiding ondersteunt de evaluatiepraktijk op praktisch en organisatorisch vlak met duidelijke richtlijnen, maar er is geen schoolbrede visie op leerlingenevaluatie. De inhoudelijke invulling van de evaluatie wordt overgelaten aan de vakgroepen. De deliberaties verlopen op grond van uitgeschreven criteria. De notulen van de delibererende klassenraad zijn volledig en de B- en C-attesten worden gemotiveerd. De communicatie met de leerlingen en hun ouders over de schoolse vorderingen verloopt op een gestructureerde en transparante manier via frequente rapporten en oudercontacten. De school heeft oog voor positieve en aanmoedigende commentaren. Met het geëngageerd lerarenteam, een klimaat van open communicatie en het positief welbevinden van de leerlingen beschikt de school over troeven om zich verder te ontwikkelen.

De school biedt haar leerlingen een brede harmonische vorming aan en voldoet zo aan haar inspanningsverplichting voor de vakoverschrijdende eindtermen.

De campus kreeg een beperkt gunstig advies voor bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne. De systematische zorg en de gestructureerde aanpak voor een veilige werkomgeving vertonen nog enkele hiaten. De vaststellingen die vermeld staan in de verslagen van de interne en externe controlediensten zijn slechts gedeeltelijk gerealiseerd of onvoldoende als actiepunten opgenomen in het globaal preventieplan of het jaaractieplan. De directies en veel personeelsleden doen inspanningen om een nette en veilige leeromgeving voor de leerlingen te creëren. Toch wijzen talrijke vaststellingen op een nonchalante attitude tegenover het veiligheidsbeleid.

De school richt een vak in een andere taal in en benoemt sommige vakken met niet bestaande vakbenamingen in haar externe communicatie. Hierdoor overtreedt de school feitelijk de regelgeving.

Het onderzoek naar het beleidsvoerend vermogen toont aan dat de school voor haar beleidsvisie vooral uitgaat van haar pedagogisch project. De school streeft een breed draagvlak na bij de besluitvorming. De beleidslijnen en het overleg in verband met het onderwijskundige luik zijn nog onvoldoende ingebed in de schoolcultuur.

De school neemt initiatieven op het vlak van kwaliteitszorg, maar onderzoekt haar kwaliteit nog niet systematisch.

De inspectie besluit de doorlichting met een beperkt gunstig advies. De school zal na drie schooljaren moeten aantonen dat de vastgestelde tekorten zijn weggewerkt.

3 DOORLICHTINGSFOCUS

Op basis van het vooronderzoek en in het kader van een gedifferentieerde doorlichting selecteerde de onderwijsinspectie onderstaande structuuronderdelen en procesindicatoren/procesvariabelen voor verder onderzoek.

3.1 Structuuronderdelen in de doorlichtingsfocus

	Basisvorming	Specifiek gedeelte
VOET	x	
Graad 2 ASO Economie	chemie, fysica, Nederlands, wiskunde	economie
Graad 2 ASO Grieks-Latijn	chemie, fysica, Nederlands	
Graad 2 ASO Humane wetenschappen	chemie, fysica, Nederlands	cultuurwetenschappen, gedragswetenschappen
Graad 2 ASO Latijn	chemie, fysica, Nederlands, wiskunde	
Graad 2 ASO Wetenschappen	chemie, fysica, Nederlands	chemie, fysica
Graad 3 ASO Economie-moderne talen	Engels, Frans	economie, Engels, Frans
Graad 3 ASO Economie-wiskunde	wiskunde	economie, wiskunde
Graad 3 ASO Grieks-wiskunde	wiskunde	wiskunde
Graad 3 ASO Humane wetenschappen		cultuurwetenschappen, gedragswetenschappen
Graad 3 ASO Latijn-moderne talen	Engels, Frans	Engels, Frans
Graad 3 ASO Latijn-wetenschappen	fysica	fysica
Graad 3 ASO Latijn-wiskunde	wiskunde	wiskunde
Graad 3 ASO Moderne talen-wetenschappen	Engels, Frans, fysica	Engels, Frans, fysica
Graad 3 ASO Moderne talen-wiskunde	Engels, Frans, wiskunde	Engels, Frans, wiskunde
Graad 3 ASO Wetenschappen-wiskunde	fysica, wiskunde	fysica, wiskunde

3.2 Procesindicatoren of procesvariabelen in de doorlichtingsfocus

Onderwijs - Begeleiding

Leerbegeleiding

Onderwijs - Evaluatie

Evaluatiepraktijk

4 RESPECTEERT DE SCHOOL DE ONDERWIJSREGLEMENTERING?

4.1 Respecteert de school de erkenningsvoorwaarden?

4.1.1 Voldoet de school aan de onderwijsdoelstellingen?

Het onderzoek naar het voldoen aan de onderwijsdoelstellingen levert voor de geselecteerde structuuronderdelen het volgende op.

4.1.1.1 Chemie en fysica in aso tweede graad in de studierichting Wetenschappen (leerplannen D/2012/7841/063 en D/2012/7841/009)

Voldoet

De leerlingen bereiken de leerplandoelen.

Onderwijsaanbod

Volledigheid

Evenwicht

Beheersingsniveau

Samenhang

De leerplanrealisatie voldoet. De leerlingen krijgen de leerplandoelen vrijwel volledig en op het verwachte beheersingsniveau aangeboden. Tijdens de leerlingenpractica ontwikkelen ze competenties in onderzoekend leren en leren onderzoeken. Ze werken een aantal practicumopgaven uit volgens de OVUR-methodiek, maar er is nog geen concreet uitgewerkte leerlijn voor het ontwikkelen van de onderzoeksvaardigheden. Hierdoor is het onduidelijk in welke mate de practica leerlingen voorbereiden op het bereiken van de eindtermen over onderzoekscompetentie in de derde graad van de pool Wetenschappen. Het aanbod van leerlingenpractica fysica is ruimer en onderzoeksgerichter uitgewerkt in het eerste dan in het tweede leerjaar.

Sommige leraren benutten in de klaspraktijk te weinig de functionele mogelijkheden van demonstratieproeven om de leerlingen te helpen bij het visualiseren van de nieuwe begrippen en het bereiken van de vaardigheidsgerichte doelen. De onderwijspraktijk baseert zich sterker op leerboeken en cursussen dan op het leerplan. Daardoor ligt het accent soms te veel op uitbreidingsdoelen, verdieping van leerinhouden en het oplossen van vraagstukken en minder op onderzoeksvaardigheden en ervaringsgerichte aspecten.

De leerlingen leren verbanden leggen met technische toepassingen en met actueel wetenschappelijk onderzoek en bereiken zo de eindtermen over wetenschap en samenleving.

Onderwijsorganisatie

Samenstelling klasgroepen

Organisatie curriculum

De simultane planning van parallelle lesgroepen voor de respectieve vakken biologie, chemie en fysica veroorzaakt een permanent tekort aan labs voor het uitvoeren van leerlingenexperimenten. De organisatie van de verplichte leerlingenpractica in de overige wetenschapslokalen schept in een aantal grotere lesgroepen problemen inzake veiligheid. De lessentabel omvat twee wekelijkse lestijden voor elk wetenschapsvak. Dit biedt enige soepelheid voor lokaalwissels in functie van de practica.

Uitrusting

ICT

Inzet uitrusting

Leermiddelen

De beschikbare uitrusting voldoet niet aan de minimale materiële vereisten van de leerplannen voor het uitvoeren van leerlingenpractica. Het aantal labs is niet afgestemd op het leerlingenaantal. Voor fysica volstaan ook de leermiddelen voor leerlingenpractica in alle lesgroepen niet. De vakgroep volgt sinds kort de materiële vereisten in de leerplannen wel beter op. Voor de uitvoering van demonstratieproeven en de integratie van ICT in de lessen volstaat de uitrusting.

De vakgroep hanteert geen gelijkgerichte visie op het functioneel gebruik van de beschikbare uitrusting. De ondersteunende functie ervan in het onderwijs- en leerproces verschilt per leraar van zwak tot uitstekend.

Evaluatiepraktijk

*Evenwicht
Volledigheid
Beheersingsniveau
Transparantie*

De leerlingenevaluatie is onvolledig en te weinig evenwichtig. Wetenschappelijke vaardigheden en vakgebonden attitudes komen er te weinig in aan bod en de toetsing maakt geen onderscheid tussen basisdoelen en verdieping of uitbreiding. De handelingswerkwoorden uit de leerplannen (toepassen, interpreteren, definiëren, beschrijven, in verband brengen, toelichten, ...) vormen zelden het uitgangspunt van de vraagstelling. Het bevroegde beheersingsniveau komt daardoor niet altijd overeen met de verwachtingen van de leerplannen.

Voor de kleine en grote toetsen zijn de evaluatiecriteria transparant. Voor leerlingenpractica verschillen ze per leraar en per lesgroep.

De opgaven zijn in verzorgde en duidelijke taal gesteld en de leraren doen inspanningen om functionele en levensechte opgaven te construeren. Het jaarlijks hernemen van identieke vragencombinaties hypothekeert wel de betrouwbaarheid van de resultaten.

De leerlingenresultaten voldoen in het eerste leerjaar, maar zijn zwak in het tweede leerjaar. De vakgroep reflecteert over de resultaten, maar grijpt zwakke klasgemiddelden nog niet aan om de onderwijs- en evaluatiepraktijk bij te sturen.

Leerbegeleiding

*Preventief
Curatief*

De leerbegeleiding verschilt sterk per leraar en is globaal meer gericht op curatieve dan op preventieve aspecten. Het onderwijs verloopt overwegend leraargestuurd; in sommige lessen krijgen de leerlingen onvoldoende kansen om actief mee denken en te werken. Door het sturende onderwijs krijgen sterke leerlingen soms te weinig uitdagingen. Er is geen binnenklasdifferentiatie en weinig aandacht voor activerend onderwijs waarin de leerling centraal staat en het proces evenveel aandacht krijgt als het product. Leerlingactieve werkvormen komen wel aan bod tijdens de leerlingenpractica.

Er is beperkte aandacht voor het opbouwen van leercompetenties. De leerlingen leren strategieën voor het oplossen van vraagstukken. Sommige leerlingenpractica voeren ze uit volgens de OVUR-methodiek, waar reflecteren deel van uitmaakt. Een graadoverstijgende leerlijn gekoppeld aan de eindtermen leren leren is er niet. De verwachtingen over de bewaking en structurering van het eigen leerproces zijn groot. Het studiemateriaal is ondersteunend, maar de leerlingen krijgen zelden feedback vanuit de correctie van hun notities.

Deskundigheidsbevordering

*Beginsituatieanalyse
Vorming
Overleg*

De vakgroep wordt de laatste jaren geconfronteerd met ambts- en personeelwissels, waardoor de collectieve opbouw van vakdeskundigheid niet evident is. De meeste leraren verhogen hun competenties door externe nascholing en ze wisselen zowel nascholingservaringen als lesmateriaal collegiaal uit. De recente uitbreiding van de vakgroepwerking over de verschillende wetenschapsvakken heen biedt meer ruimte tot overleg rond gemeenschappelijke thema's zoals de invulling en organisatie van leerlingenpractica, de realisatie van onderzoekscompetentie, de evaluatiepraktijk en de leerlingenbegeleiding.

Tot nog toe is er in het vakgroepoverleg nog te weinig aandacht voor gezamenlijke leerplanstudie, de afstemming van de evaluatiepraktijk op de leerplandoelen, de koppeling van de leerlingenresultaten aan de onderwijspraktijk en de uitbouw van de preventieve leerbegeleiding op vakniveau. Ook investeert de vakgroep nog weinig in het leren van elkaar op de klasvloer.

4.1.1.2 Chemie en fysica in aso tweede graad in de studierichtingen Economie, Grieks-Latijn, Humane wetenschappen en Latijn (leerplannen D/2012/7841/005 en D/2012/7841/008) en fysica in aso derde graad in de studierichtingen Latijn-wetenschappen, Moderne talen-wetenschappen en Wetenschappen-wiskunde (leerplan D/2006/0279/058)

Voldoet niet

De leerlingen bereiken de leerplandoelen niet. De uitrusting ondersteunt de leerplanrealisatie onvoldoende. De evaluatie is te weinig afgestemd op de leerplandoelen.

Onderwijsaanbod

*Volledigheid
Evenwicht
Beheersingsniveau
Samenhang*

De vaststellingen hebben betrekking op de basisvorming van de studierichtingen in de tweede graad en op de basisvorming en de specifieke vorming van de studierichtingen in de derde graad. De leerplanrealisatie voldoet niet. Voor zowel chemie als fysica voeren de leerlingen beduidend minder leerlingenpractica uit dan de leerplannen voorschrijven. De leerlingen bereiken hierdoor de doelen over onderzoekend leren en leren onderzoeken (derde graad) niet. Ze werken een aantal practicumopgaven uit volgens de OVUR-methodiek, maar er is nog geen uitgewerkte leerlijn voor onderzoeksvaardigheden. De leerlingen leren in de praktijk van het vak chemie te weinig productietiketten interpreteren en veilig omgaan met stoffen. Sommige leraren benutten in de klaspraktijk bovendien te weinig de functionele mogelijkheden van demonstratieproeven om de leerlingen te helpen bij het bereiken van de vaardigheidsgerichte doelen.

In de studierichting Wetenschappen-wiskunde oefenen de leerlingen via een aantal experimenten deelvaardigheden voor het verwerven van onderzoekscompetentie. De integratie en de evaluatie van deze opdrachten in het vak fysica is niet transparant. In het vak biologie voeren alle leerlingen uit de pool Wetenschappen een onderzoeksopdracht uit die de drie eindtermen over onderzoekscompetentie integreert.

De leerlingen krijgen de overige leerplandoelen nagenoeg volledig en op het verwachte beheersingsniveau aangeboden. Voor fysica verwerven ze enkele leerplandoelen die het schooljaar afsluiten soms te oppervlakkig of niet, zoals thermische uitzetting in de tweede graad en elektromagnetische golven in de derde graad. De leerlingen leren verbanden leggen met technische toepassingen en met actueel wetenschappelijk onderzoek en bereiken zo de eindtermen over wetenschap en samenleving.

De onderwijspraktijk benadrukt te sterk het behandelen van uitbreidingsdoelen, verdieping van leerinhouden en het oplossen van vraagstukken, waardoor minder tijd beschikbaar is voor de vaardigheidsgerichte aspecten. Leerboeken en cursussen nemen te veel de rol van de leerplannen over als leidraad voor het onderwijsproces.

Onderwijsorganisatie

*Organisatie curriculum
Samenstelling klasgroepen*

De simultane planning van parallelle lesgroepen voor de respectieve vakken biologie, chemie en fysica veroorzaakt een permanent tekort aan labs voor het uitvoeren van leerlingenexperimenten. De organisatie van de verplichte leerlingenpractica in de overige wetenschapslokalen schept in een aantal grotere lesgroepen problemen inzake veiligheid.

Uitrusting <i>ICT</i> <i>Inzet uitrusting</i> <i>Leermiddelen</i>	De beschikbare uitrusting voldoet niet aan de minimale materiële vereisten van de leerplannen voor het uitvoeren van leerlingenpractica. Het aantal labs is niet afgestemd op het leerlingenaantal. Voor fysica volstaan ook de leermiddelen voor leerlingenpractica in alle lesgroepen niet. De vakgroep volgt sinds kort de materiële vereisten in de leerplannen wel beter op. Voor de uitvoering van demonstratieproeven en integratie van ICT in de lessen volstaat de uitrusting. De vakgroep hanteert geen gelijkgerichte visie op het functioneel gebruik van de beschikbare uitrusting. De ondersteunende functie ervan in het onderwijs- en leerproces verschilt per leraar van zwak tot uitstekend.
Evaluatiepraktijk <i>Evenwicht</i> <i>Volledigheid</i> <i>Beheersingsniveau</i> <i>Transparantie</i>	De leerlingenevaluatie is onvolledig en te weinig evenwichtig. Wetenschappelijke vaardigheden en vakgebonden attitudes komen er te weinig in aan bod en de toetsing maakt geen onderscheid tussen basisdoelen en verdieping of uitbreiding. De handelingswerkwoorden uit de leerplannen (toepassen, interpreteren, definiëren, beschrijven, in verband brengen, toelichten, ...) vormen zelden het uitgangspunt van de vraagstelling. Het gevraagde beheersingsniveau beantwoordt daardoor te weinig aan de verwachtingen van de leerplannen. De meerwaarde van een aantal zeer omvangrijke examens is niet duidelijk. In de betrokken studierichtingen van de tweede graad mikt de vraagstelling soms te hoog voor wiskundige en inzichtelijke aspecten. De jaarresultaten zijn in de studierichtingen met minder sterke wiskundecomponent dan ook opvallend zwak in vergelijking met de andere studierichtingen. Voor de kleine en grote toetsen zijn de evaluatiecriteria transparant. Voor leerlingenpractica verschillen ze per leraar en per lesgroep. Bij de evaluatie van onderzoekscompetentie wordt te weinig aandacht besteed aan procesevaluatie. De opgaven zijn in verzorgde en duidelijke taal gesteld en de leraren doen inspanningen om functionele en levensechte opgaven te construeren. Het jaarlijks hernemen van identieke vragencombinaties hypothekeert wel de betrouwbaarheid van de resultaten. De vakgroep reflecteert over de leerlingenresultaten, maar grijpt zwakke klasgemiddelen nog niet aan om de onderwijs- en evaluatiepraktijk bij te sturen.
Leerbegeleiding <i>Preventief</i> <i>Curatief</i>	De leerbegeleiding verschilt sterk per leraar en is globaal meer gericht op curatieve dan op preventieve aspecten. Het onderwijs verloopt overwegend leraargestuurd; in sommige lessen krijgen de leerlingen onvoldoende kansen om actief mee denken en te werken. Door het sturende onderwijs krijgen sterke leerlingen soms te weinig uitdagingen. Er is geen binnenklasdifferentiatie en weinig aandacht voor activerend onderwijs waarin de leerling centraal staat en het proces evenveel aandacht krijgt als het product. Leerlingactieve werkvormen komen wel aan bod tijdens (het beperkt aantal) leerlingenpractica. Er is beperkte aandacht voor het opbouwen van leercompetenties. De leerlingen leren strategieën voor het oplossen van vraagstukken. Sommige leerlingenpractica voeren ze uit volgens de OVUR-methodiek, waar reflecteren deel van uitmaakt. Een graadoverstijgende leerlijn gekoppeld aan de eindtermen leren leren is er niet. Vooral in de tweede graad zijn de verwachtingen over de bewaking en structurering van het eigen leerproces te groot. Het studiemateriaal is ondersteunend, maar de leerlingen krijgen zelden feedback vanuit de correctie van hun notities.

De leerlingen kennen de verwachtingen voor grote en kleine toetsen en krijgen feedback op hun resultaten, onder meer via foutenanalyses. Ze kunnen een beroep doen op remediëring die naargelang de betrokken leraar aanbod- of vraaggestuurd is. De aanpak voor leerlingen die recht hebben op sticordimaatregelen, spoort met de schoolafspraken.

Deskundigheidsbevordering

Beginsituatieanalyse

Vorming

Overleg

De vakgroep wordt de laatste jaren geconfronteerd met ambts- en personeelsswissels, waardoor de collectieve opbouw van vakdeskundigheid niet evident is. De meeste leraren verhogen hun competenties door externe nascholing en ze wisselen zowel nascholingservaringen als lesmateriaal collegiaal uit. De recente uitbreiding van de vakgroepwerking over de verschillende wetenschapsvakken heen biedt meer ruimte tot overleg rond gemeenschappelijke thema's zoals de invulling en organisatie van leerlingenpractica, de realisatie van onderzoekscompetentie, de evaluatiepraktijk en de leerlingenbegeleiding.

Tot nog toe is er in het vakgroepoverleg nog te weinig aandacht voor gezamenlijke leerplanstudie, de afstemming van de evaluatiepraktijk op de leerplandoelen, de koppeling van de leerlingenresultaten aan de onderwijspraktijk en de uitbouw van de preventieve leerbegeleiding op vakniveau. Ook investeert de vakgroep nog weinig in het leren van elkaar op de klasvloer.

4.1.1.3 Cultuur- en gedragswetenschappen in aso tweede graad in de studierichting Humane wetenschappen (leerplan D/2006/001)

Voldoet

De leerplandoelstellingen worden in voldoende mate gerealiseerd. De evaluatiepraktijk is voldoende afgestemd op het leerplanconcept.

Onderwijsaanbod

Volledigheid

Evenwicht

Beheersingsniveau

Samenhang

Zowel voor cultuur- als gedragswetenschappen is het aanbod zeer gevarieerd en verzorgd samengesteld. Het studiemateriaal, de leerlingenagenda's en de evaluatiedocumenten tonen aan dat leerlingen voor de beide vakken op een cognitief hoogstaand niveau vertrouwd raken met leerinhouden die strikt afgestemd zijn op alle profielcomponenten van het leerplan. Dankzij de planmatige aanpak van het lerarenteam komen die in het onderwijsproces op een evenwichtige wijze aan bod. De leerlingen maken kennis met onder meer interpretatiekaders en verklaringsmodellen uit verschillende wetenschappelijke disciplines. De aangeboden leerinhouden zijn steeds eigentijds en afgestemd op de leefwereld van de leerlingen, maar vertrekken niet altijd van de eigen herkenbare leefwereld. Zo brengt het aanbod onder meer de werking van lokale organisaties uit de verschillende maatschappelijke velden niet in kaart. De opdrachten staan in het teken van een kennismaking met diverse onderzoeksmethoden en eenvoudige onderzoekscompetentie. Leerlingen krijgen onder meer een observatieopdracht en zij leren ook om hun eigen voorkeur voor een kunstwerk toe te lichten, maar ze realiseren de onderzoeksvaardigheden over het algemeen nog met te weinig diepgang. De leerlingen bouwen het onderzoekend leren nog te weinig bewust en systematisch op. De aandacht voor informatieverwervings- en verwerkingsvaardigheden, dataverzamelmethode en/of -instrumenten is voor de beide vakken in de beide leerjaren veeleer beperkt.

Uitrusting <i>ICT Inzet uitrusting Leermiddelen</i>	Er zijn geen vaklokalen, maar de klaslokalen zijn uitgerust met ICT- en projectiematerieel. De vakgroep beschikt over voldoende didactische leermiddelen in de mediatheek. De specifieke leeromgeving is weinig leerkrachtig.
Evaluatiepraktijk <i>Evenwicht Volledigheid Beheersingsniveau Transparantie</i>	De evaluatie voor de beide vakken bestaat uit taken, toetsen en examens, en is voldoende afgestemd op de leerplandoelen. De toetsvragen zijn representatief voor de examenvragen; de vraagstelling is gevarieerd en peilt op een evenwichtige manier naar de verschillende beheersingsniveaus (kennis, inzicht, toepassing). De vormgeving is steeds zeer verzorgd en de evaluatiecriteria zijn duidelijk. Bij gebrek aan een gedeelde visie op activerend en coöperatief onderwijs krijgen de vaardigheidsdoelen zelden de invulling die het leerplan vooropstelt. De opdrachten bij de taken ontbreken of zijn weinig doelgericht geformuleerd en de criteria voor de evaluatie zijn veeleer vaag. De feedbackwaarde voor leerlingen en ouders is daardoor gering.
Leerbegeleiding <i>Preventief Curatief</i>	Enkel in het tweede leerjaar maken de leerlingen gebruik van een leerwerkboek. Voor de andere componenten beschikken zij over zeer verzorgd samengestelde invulcursussen. Bovendien zijn er tal van zorgvuldig gekozen opdrachten in het studiemateriaal geïntegreerd. Stuk voor stuk hebben de opdrachten tot doel de leerlingen met de aangeboden kennis te leren werken door ze toe te passen. Het curriculum krijgt een eigentijdse en levensechte inkleuring door het gebruik van beeldmateriaal en kranten- en tijdschriftartikelen. In hun lessen creëren de leraren een veilig en harmonisch leerklimaat. De lessen verlopen via degelijke leergesprekken die het inzichtelijk denken regelmatig aanspreken. Leraren houden rekening met specifieke onderwijsbehoeften en bieden begeleiding in geval van tegenvallende leerprestaties. Door de relatief kleine klasgroepen krijgen de leerlingen voldoende kansen om bijkomende uitleg te vragen. Toch bevatten de lessen nog te weinig onderwijsactiviteiten die bijdragen tot de groei naar zelfgestuurd onderzoeken en leren.
Deskundigheidsbevordering <i>Overleg</i>	Ondanks hun grote professionele knowhow en dynamische betrokkenheid op de studierichting, laat het lerarenteam nog veel kansen liggen, onder meer om graadoverstijgend werk te maken van competentieren en samenwerkingsverbanden met andere vakken te ontwikkelen. De vakgroep bespreekt de leerinhoudelijke thema's en screent ze op hun leerplangericht karakter. Onderwerpen als gezamenlijke leerplanstudie, het bevorderen van binnenklasdifferentiatie of diverse manieren om het leerproces te evalueren en te rapporteren zijn nog te weinig aan de orde.

4.1.1.4 Cultuur- en gedragswetenschappen in aso derde graad in de studierichting Humane wetenschappen (leerplan D/2009/045)

Voldoet niet

De specifieke eindtermen en de leerplandoelstellingen worden op onvoldoende wijze gerealiseerd. De realisatie en de evaluatie van de onderzoekscompetentie gebeurt overwegend buiten de lestijden voorzien voor de specifieke vorming.

Onderwijsaanbod <i>Volledigheid Evenwicht Beheersingsniveau Samenhang</i>	De realisatie van de onderzoekscompetentie gebeurt onvoldoende in overeenstemming met de specifieke eindtermen. De leerlingen doorlopen niet de volledige onderzoekscyclus binnen de richtingspecifieke vakken. Diverse deelopdrachten (participatieve observatie, onderbouwen van een argumentatie bij een volksjury) focussen onvoldoende op het voorbereiden, plannen, uitvoeren en evalueren van een onderzoekscyclus. Ze beantwoorden te weinig aan het vereiste niveau van de specifieke eindtermen.
---	--

De leerinhoudelijke invulling voor cultuur- en gedragswetenschappen is zeer kwaliteitsvol. De doelen waarrond de verschillende thema's zijn geclusterd, komen allemaal en op een voldoende evenwichtige wijze aan bod. De leerplanrealisatie krijgt een extra impuls door het curriculum van de vakken die de studierichting ondersteunen. Daar bereiken de leerlingen specifieke eindtermen rond de onderzoeksvaardigheden. Leerlingen krijgen zo maximale kansen om coherente begrippen- en denkkaders te verwerven, kritisch te bevragen en toe te passen op hedendaagse individuele, interindividuele, culturele, sociale en maatschappelijke vraagstukken. Ook een aantal projecten en extramurale activiteiten (o.m. de psychiatrische problemen) bevatten linken naar cultuur- en gedragswetenschappen.

In het laatste leerjaar voeren de leerlingen zelfstandig een onderzoek naar keuze uit, maar zowel de verwerking als de evaluatie vallen volledig binnen de vakken van het complementair gedeelte. De kwaliteit van het onderzoek beantwoordt niet voldoende aan de vereisten van de specifieke eindtermen. De leerlingen vertrekken te weinig vanuit helder geformuleerde onderzoeksvragen. Bij het rapporteren en concluderen confronteren ze hun eigen bevindingen onvoldoende met standpunten en resultaten van ander onderzoek. De leerlingen zijn vanuit de tweede graad slechts in beperkte mate vertrouwd met onderzoeksvaardigheden. In de derde graad richt de school een aantal vakken en seminars (onderzoeksvaardigheden, actuele stromingen) in om de onderzoeksvaardigheden in te oefenen. De school maakt hierbij echter gebruik van niet bestaande vakbenamingen en overtreedt hierbij de regelgeving. In de vakken 'Onderzoeksvaardigheden' in het vijfde leerjaar en in het lesuur 'Seminarie niet richtingspecifiek' in het zesde leerjaar oefenen de leerlingen de verschillende onderzoeksmethodes doorheen diverse losstaande opdrachten. Binnen het seminarie 'Actuele stromingen' van het vijfde leerjaar zijn de opdrachten weliswaar zeer doordacht gekozen, maar komen de onderzoeksvaardigheden niet volledig tot hun recht. Zo gaat men bij de literatuurstudie over belangrijke (Belgische) sociologen te weinig uit van onderzoeksvragen.

Onderwijsorganisatie
Organisatie curriculum
Samenstelling klasgroepen

De school profileert het curriculum in de derde graad door de inrichting van extra lesuren uit het complementair gedeelte in de vakken 'Onderzoeksvaardigheden', 'Actuele stromingen' en 'Seminarie' zeer sterk. De verschillende lestijden worden telkens apart gespreid over de hele lesweek ingericht. De organisatie van een aantal blokken laat meer didactische werkvormen toe. Grote lesgroepen in te kleine leslokalen en het ontbreken van een vaklokaal zorgen er dan weer voor dat het beoefenen van allerlei actieve vaardigheden in belangrijke mate beperkt wordt.

Uitrusting
ICT
Inzet uitrusting
Leermiddelen

De vakgroep beschikt niet over vaklokalen, maar wel over voldoende didactische leermiddelen in de mediatheek. De gebruikte leslokalen zijn uitgerust met ICT- en projectiematerieel. Omwille van de grote lesgroepen is het niet evident om met groepstaken aan de slag te gaan. De vakgroep kan dit compenseren door groepstaken en zelfstandig werk te organiseren in de ICT-lokalen of de mediatheek. Het digitaal platform biedt een meerwaarde en de leerlingen maken er zowel voor cultuur- als voor gedragswetenschappen gebruik van.

Evaluatiepraktijk

*Evenwicht
Volledigheid
Beheersingsniveau
Transparantie*

De onevenwichtige evaluatie van de onderzoeksvaardigheden binnen de vakken zorgt ervoor dat de evaluatie niet voldoende valide is. Dit tekort heeft enerzijds te maken met de keuze van het schoolbeleid om in de derde graad de verhouding tussen dagelijks werk en examens op 20/80 te houden. De vakgroep wil daarmee het cognitieve peil van de studierichting hoog houden. De consequentie van deze keuze is dat de studieresultaten in hoofdzaak bepaald worden door de prestaties van leerlingen op de examens. De leraren evalueren leerplangebonden vaardigheden in beide graden hoofdzakelijk aan de hand van taken en toepassingsgerichte vraagstelling in toetsen.

De school gaat er anderzijds van uit dat de onderzoeksvaardigheden overwegend in de extra ondersteunende vakken kunnen geëvalueerd worden. Daar is de verhouding wel 50/50, maar gebeurt de evaluatie van de onderzoekscompetenties ook nog gedeeltelijk cognitief.

Inhoudelijk zijn de toets- en examenvragen representatief voor de behandelde leerinhouden. De evaluatie verloopt overwegend productgericht. De variatie in de vraagstelling is zowel bij de examens als voor de toetsen steeds voldoende groot. Leerlingen krijgen daarbij vaak nieuw en actueel tekstmateriaal of visueel materiaal aangeboden. De evaluatiecriteria zijn duidelijk. Voor cultuurwetenschappen in het eerste leerjaar is de formulering van de vragen evenwel niet altijd even concreet en transparant waardoor de precieze verwachtingen t.a.v. de leerlingen vaag blijven. De vakgroep maakte een foutenanalyse van de leerlingenresultaten met het oog op eventuele bijstellingen.

Nieuwe evaluatievormen (zelfevaluatie, peerevaluatie, permanente evaluatie) komen zeer weinig aan bod. De vakgroep brengt het proces van het eindwerk wel voldoende in kaart en de feedback is grondig waardoor de leerlingen zichzelf kunnen bijsturen. De evaluatie van de leerplangebonden attitudes gebeurt minimaal of impliciet. Leerlingen oefenen de vaardigheden en attitudes in, maar er zijn geen afspraken gemaakt rond de parameters voor de toetsing ervan.

Leerbegeleiding

*Preventief
Curatief*

De lessen verlopen in een aangename en constructieve sfeer van samenwerking. Leraren zijn geëngageerd en leerlingbetrokken. Leerlingen zijn coöperatief en de meerderheid is geboeid bezig met de behandelde onderwerpen. Het klasmanagement bevordert een veilig leerklimaat. De meeste lessen verlopen nog leraargestuurd. Het studiemateriaal is zowel naar inhoud als naar complexiteit goed afgestemd op het cognitieve en affectieve ontwikkelingsniveau van de leerlingen. Leerlingen krijgen heldere en toegankelijke omschrijvingen van begrippen en treffende illustraties aan de hand van voorbeelden of situatieschetsen. Dankzij de integratie van een veelheid aan actuele artikelen en goed gekozen visuele bronnen krijgt het curriculum een levensecht en eigentijds karakter. De invulcursus reserveert steeds voldoende ruimte voor persoonlijke conclusies en bedenkingen.

De opdrachten voor het realiseren van de specifieke eindtermen over leren onderzoeken zijn nog te gestuurd en de vakgroep bewaakt de diepgang van de verwerking niet altijd voldoende. Leerlingen presenteren de verwerkte (groeps)opdrachten en de leraar stuurt bij. Te kleine leslokalen laten het gebruik van allerlei gevarieerde werkvormen minder toe. Leerlingen krijgen bij tegenvallende resultaten voldoende kansen om te remediëren. De instromers in de derde graad voor Humane wetenschappen krijgen referentiekaders en structuren aangeboden om een overstap naar de derde graad te vereenvoudigen.

Inbreuk(en) op regelgeving Besluit van de Vlaamse Regering van 5 juni 1989 tot vaststelling van de algemene vakken, de kunstvakken, de technische vakken en de praktische vakken in de instellingen voor voltijds secundair onderwijs en in de instellingen voor voltijds secundair onderwijs die als centra voor deeltijds beroepssecundair onderwijs fungeren, georganiseerd of gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap, met uitzondering van de instellingen voor buitengewoon secundair onderwijs.

4.1.1.5 Economie in aso tweede graad in de studierichting Economie en in aso derde graad in de studierichtingen Economie-moderne talen en Economie-wiskunde (Leerplannen D/2006/0279/050 en D/2006/0279/051)

Voldoet

Zowel in de tweede als in de derde graad voldoet het onderwijsaanbod. In de derde graad is de evaluatie over het algemeen voldoende valide. In de tweede graad is dit slechts nipt het geval. De materiële uitrusting volstaat.

Onderwijsaanbod
Volledigheid
Evenwicht
Beheersingsniveau
Samenhang

In de tweede graad komen de verschillende componenten van het leerplan voldoende evenwichtig en diepgaand aan bod. Toch wordt de leerplanvisie niet steeds gerespecteerd. Het leerplan beoogt de leerlingen vanuit concrete contexten inzicht te laten ontwikkelen in de belangrijkste economische concepten en in hun onderlinge verbanden. Om tot beklijvende en toepasbare kennis te komen is het belangrijk dat de leerlingen daarbij zelf hun kennis opbouwen. Aan deze algemene leerplandoelstelling komen de leraren niet altijd tegemoet. Aan de leerinhouden die het leerplan oplegt, voegen zij door strikt het leerboek te volgen in belangrijke mate additionele leerinhouden toe. In de meeste gevallen gaat het daarbij om louter begripsmatige kennis die niet contextueel ingebed is. De nadruk ligt daardoor meer op kennisoverdracht dan op kennisopbouw. Bovendien worden soms technische leerinhouden behandeld die omwille van hun analytisch karakter veeleer thuishoren in de derde graad. Voorbeelden daarvan zijn de prijselasticiteit van de vraag, de comparatieve kostentheorie en de grafische analyse van invoerheffingen.

In de derde graad is er voldoende aandacht voor de analytische en probleemoplossende vaardigheden die het leerplan beoogt. De behandeling van de leerinhouden verloopt over het algemeen evenwichtig en diepgaand. De hiaten zijn beperkt. In het onderdeel algemene economie analyseren de leerlingen enkel vrijwillige overeenkomsten als oplossing bij negatieve externe effecten en blijven de andere oplossingen grotendeels onbesproken. In het bedrijfseconomisch deel is er bij de studie van het ondernemingsbudget onvoldoende aandacht voor de deelbudgetten en hun onderlinge samenhang. De studie van de budgetcontrole gebeurt weinig diepgaand.

De vakgroep is onvoldoende vertrouwd met het onderscheid tussen onderzoekend leren en leren onderzoeken. Verscheidene opdrachten die ze bij de onderzoekscompetentie onderbrengt, hebben uitsluitend te maken met onderzoekend leren. Bij enkele opdrachten staat in beide graden het leren onderzoeken centraal. Toch bestrijken die opdrachten zelden integraal de onderscheiden facetten van de onderzoekscompetentie. Vooral in de tweede graad verwerven de leerlingen daardoor onvoldoende inzicht in de onderzoekssystematiek. In de derde graad ontbreekt de confrontatie met andere standpunten en is de diepgang van de voorgelegde werkstukken veeleer beperkt. In beide graden ligt de nadruk nog te veel op de uitvoerende en minder op de procesmatige aspecten. Elementen als de verantwoording van de keuze van de onderzoeksvragen en van de onderzoeksmethode(s), de terugkoppeling van de onderzoeksresultaten naar de onderzoeksvragen en de reflectie over de onderzoeksresultaten en de aanpak raken daardoor in de verdrinking.

Evaluatiepraktijk
Evenwicht
Volledigheid
Beheersingsniveau
Transparantie

Rekening houdend met het relatief beperkt aantal kennisdoelen dat het leerplan in de tweede graad oplegt, wordt er vrij veel tijd aan examens besteed. Dat houdt het risico in dat niet de leerplandoelen, maar wel de beschikbare tijd bepalend wordt voor wat er geëvalueerd wordt. Heel wat vragen peilen naar begripsmatige en/of technische kennis die niet tot het leerplan behoort. Overigens vindt het leerplan het minder belangrijk dat de leerlingen op zichzelf staande concepten kunnen reproduceren dan dat zij verbanden kunnen leggen tussen de verschillende leerinhouden. Aan deze verwachting beantwoorden de examens nog in onvoldoende mate. Ook bij het dagelijks werk ligt de klemtoon nog te eenzijdig op het bevragen van kennis. Vaardigheidswerkstukken nemen slechts een bescheiden plaats in bij de leerlingenevaluatie. De leerlingen krijgen de beoordelingscriteria niet altijd vooraf meegedeeld.

In de derde graad zijn de examens over het algemeen valide en representatief voor de leerplandoelstellingen. Doorgaans peilen de vragen in voldoende mate naar de toepassingsgerichte en analyserende vaardigheden die het leerplan beoogt. Op het einde van het schooljaar zijn er in beide leerjaren van de derde graad mondelinge examens. Door het beperkt aantal vragen zijn die minder representatief voor het geheel van leerplandoelstellingen. Bovendien peilen ze meer naar kennis dan naar toepassingsvaardigheden. Bij de meeste examens ontbreekt een puntenverdeling waardoor ze transparantie missen. De evaluatie van het dagelijks werk gebeurt door middel van toetsen en taken. Vooral tijdens de tweede jaarhelft is het aantal toetsen veeleer beperkt. De taken bestaan vooral uit opzoekingenstaken waaraan veelal een presentatie gekoppeld wordt. Peer- en zelfevaluatie maken geregeld deel uit van de beoordeling. De onderzoekscompetentie krijgt slechts een beperkt gewicht toegekend. Er zijn evaluatiecriteria voor het eindproduct (het schriftelijk rapport en de presentatie). Bij de ontwikkeling van de onderzoekscompetentie is het totstandkomingsproces zeker zo belangrijk als het eindproduct. Het verbaast dat de leerlingen hiervoor geen beoordeling krijgen.

Leerbegeleiding
Preventief
Curatief

De lessen verlopen doorgaans leraargestuurd met het onderwijsleergesprek als dominante werkvorm. In de tweede graad komen opdrachten waarbij de leerlingen onder begeleiding hun leerproces sturen, beoordelen op doelgerichtheid en zo nodig aanpassen, slechts beperkt aan bod. In de derde graad is er aandacht voor onderzoekend leren waarbij de leerlingen geregeld zelfstandig of in groep werken.

De aandacht voor de wijze waarop de leerlingen de leerinhouden verwerken, verschilt van leraar tot leraar. Sommigen beperken zich ertoe de leerlingen te wijzen op het belang van het maken van samenvattingen, anderen focussen doelgericht op de structuur van de behandelde leerinhouden tijdens de les.

Er is aandacht voor remediërende leerbegeleiding. De leerlingen krijgen de verbeterde toetsen terugbezorgd. De leraren peilen naar mogelijke oorzaken voor tekorten en bieden zo nodig bijles aan tijdens de middagpauze. Bij de kerst- en paasexamens stellen ze een foutenanalyse op die ze achteraf met de leerlingen doornemen.

Uitrusting De materiële uitrusting voldoet aan de leerplaneisen. De leslokalen zijn uitgerust met een computer en een beamer voor grootbeeldprojectie. Voor klassikale toepassingen zijn mits reservering ICT-lokalen beschikbaar. De leraren maken daar in verschillende mate gebruik van. Bij sommigen gebeurt dit slechts sporadisch, bij anderen is dit frequent het geval.

Deskundigheidsbevordering De deelname aan nascholingsactiviteiten is leraargebonden. Over het algemeen is de nascholing meer op (vak)inhoudelijke dan op (vak)didactische thema's gericht. Tijdens de vakvergaderingen komen vooral onderwerpen van praktische of organisatorische aard aan bod. De vakgroepwerking is nog te weinig gericht op interne professionalisering.

4.1.1.6 Engels en Frans in aso derde graad in de studierichtingen Economie-moderne talen, Latijn-moderne talen, Moderne talen-wetenschappen en Moderne talen-wiskunde (leerplannen D/2006/0279/041 en D/2006/0279/005)

Voldoet

De leerlingen bereiken de eindtermen van de basisvorming, de specifieke eindtermen en de leerplandoelen voor beide talen in voldoende mate. De leerlingen krijgen de taalkundige component voldoende geïntegreerd aangeboden. De evaluatie peilt naar het hogere beheersingsniveau dat de pool Moderne talen beoogt. De evaluatie laat globaal toe om het studiepeil van de leerlingen in te schatten.

Onderwijsaanbod Het onderzoek van de vakken Engels en Frans is gericht op de basisvorming en het specifieke gedeelte van de pool Moderne talen.

Volledigheid
Evenwicht
Beheersingsniveau
Samenhang

De leerlingen bereiken de leerplandoelen van de basisvorming in voldoende mate. Hun resultaten wijzen globaal op een voldoende studieniveau voor beide talen.

Het leerstofaanbod integreert de vier vaardigheidsvelden op een verwerkingsniveau dat aansluit bij de eindtermen van de basisvorming. De keuze van lees- en luisterteksten is voldoende evenwichtig en is afgestemd op de tekstsoorten opgelegd door de leerplannen.

De training van schrijfvaardigheid is niet altijd structureel ingebed in het onderwijs- en leerproces. Schrijfvaardigheid komt vooral via de evaluatie aan bod, maar de leerlingen krijgen weinig kansen om dit systematisch in klasgroep in te oefenen. De criteria zijn te algemeen geformuleerd en niet gericht op het schrijfproces. Leerlingen moeten hun teksten na correctie door de leraar wel herschrijven, maar de nadruk ligt hier eenzijdig op lexicale en grammaticale correctheid.

Het rendement van de trainingen in spreek- en gespreksvaardigheid is laag omwille van de grote lesgroepen gekoppeld aan de overwegend leraargestuurde werkvormen. De nadruk ligt vooral op spreekvaardigheid en minder op interactionele gesprekken (eindtermen 23-26). Debat en telefoongesprekken komen hierdoor minder aan bod. In beide talen bevordert het vlot en verzorgd taalgebruik van de leraren en het doorgaans consequent gebruik van de doeltaal in de interactie met de leerlingen de ontwikkeling van de luistervaardigheid. De leerlingen zelf zijn ook bereid om dit te doen in hun onderlinge communicatie. Het gebruik van de doeltaal is ook een aspect van de evaluatie.

Het vaardigheidsonderwijs integreert de taalkundige component. De woordenschatopbouw is voor de beide vakken hoofdzakelijk gericht op het gebruik ervan in relevante communicatieve taalsituaties. Het systematisch aanleren van grammatica gebeurt voldoende reflectief en functioneel. Er is een aanzet tot het gebruik van schriftelijke modellen als hulpmiddelen zoals tekstvoorbeelden met bouwstenen, digitale briefmodellen, spreekplannen.

De leerlingen bereiken de leerplandoelen met betrekking tot de specifieke eindtermen in voldoende mate. Het aanbod is gericht op de verbreding van de communicatieve vaardigheden uit de basisvorming en een verdieping van de reflectie op communicatie, taal en cultuur. Er zijn duidelijke afspraken tussen de moderne talen. In beide talen is er voldoende aandacht voor de verschillende domeinen. Het leerstofaanbod van het luik 'taal als systeem' reikt de leerlingen niet altijd voldoende strategieën aan, waarbij ze inzicht verwerven in de desbetreffende taal en waarbij ze hun taalleerproces autonoom evalueren en bijsturen. Positief is dat de keuze van domeinspecifieke teksten zoveel mogelijk inspeelt op de interesse van de leerlingen en hun gekozen studierichting.

De realisatie van de onderzoekscompetentie voldoet duidelijk. De vakgroepen moderne talen zijn voldoende vertrouwd met het concept. De leerlingen bereiken deze drie eindtermen in de pool Moderne talen als deelcompetenties in het eerste leerjaar en als volledige competentie in het tweede leerjaar. Leerlingen krijgen afwisselend een taal toegewezen. Bij de onderzoeksopdracht is er aandacht voor een stappenplan, voor ondersteuning en voor het leerproces aan de hand van peerevaluatie en zelfevaluatie. De leerlingen moeten gericht informatie verzamelen, ordenen en bewerken, waarbij het vertrekpunt steeds een echt onderzoeksprobleem is. De leerlingen vertrekken altijd van een literair of linguïstisch vraagstuk. Ze realiseren enkel eindterm 18 slechts gedeeltelijk omdat ze hun onderzoeksresultaten en conclusies niet confronteren met andere standpunten.

Onderwijsorganisatie
Samenstelling klasgroepen

De overwegend grote lesgroepen maken het inoefenen en procesmatig evalueren van de vaardigheden in de praktijk bijna onmogelijk. Bovendien legt dit een hoge werkdruk op de leraren.

Uitrusting
*ICT
Inzet uitrusting
Leermiddelen*

De school beschikt over een aantal goed uitgeruste vaklokalen. De didactische aankleding ervan is voldoende leerkrachtig. Een aantal lokalen is ruim genoeg voor een activerende didactische benadering van het onderwijsleerproces, maar vaak zijn de klasgroepen te groot. De klasopstelling – altijd de traditionele busopstelling – is niet bevorderlijk voor communicatie en interactie tussen de leerlingen.

Alle leslokalen beschikken o.a. over een computer en beamer. Hierdoor is de ICT-integratie door de leraren er, maar de implementatie op leerlingenniveau is niet overal even sterk. Dit geldt ook voor het gebruik van de digitale leeromgeving. De woordenboeken zijn niet in alle lokalen ter beschikking.

Evaluatiepraktijk

*Evenwicht
Volledigheid
Beheersingsniveau
Transparantie*

De leerlingresultaten voldoen en zijn gebaseerd op een frequente toetsing. De vakgroep heeft duidelijke afspraken gemaakt rond de puntenverhouding. Het resultaat spoort met de accenten in het leerplan en alle leraren passen dit even duidelijk toe. Kennis en vaardigheden verhouden zich evenwichtig in de evaluatiepraktijk en zijn voldoende geïntegreerd in de evaluatie van de taaltaken. De opdrachten bevatten hier contexten en toepassingen op diverse aspecten van taalbeheersing. Enkele contextloze bevestigingen van woordjes en vertaal oefeningen stroken niet met het leerplan dat een functionele benadering van de kenniscomponent voorop stelt.

De school streeft naar procesevaluatie, zoals de leerplannen vragen. De evaluatie is overwegend voldoende transparant. De school kan van de meeste vaardigheden de nodige verantwoordingsstukken voorleggen. Hoewel de evaluatie van de spreek-/gespreksvaardigheid van de grote lesgroepen niet eenvoudig is, leveren de leraren heel wat inspanningen om het procesmatige aspect van de evaluatie niet verloren te laten gaan.

De leerlingen weten doorgaans wat van hen wordt verwacht. Bij examens krijgen ze leerstofoverzichten. De examens en herhalingsproeven zijn voorzien van een puntenverdeling. De beoordeling van de spreek-, gespreks- en schrijfvaardigheid gebeurt steeds meer op basis van scorewijzers met criteria.

Ook de evaluatie van de vakgebonden attitudes is voldoende transparant. Er zijn voldoende aanzetten tot peer- of zelfevaluatie via assessment. De resultaten ervan tellen meestal niet mee in de beoordeling. Niet alle opdrachten bevatten evaluatiecriteria die voldoende gekoppeld zijn aan eindtermen of leerplandoelen. Ook zijn de leerlingen nog weinig betrokken in het vooraf bepalen van de evaluatiecriteria.

Leerbegeleiding

*Preventief
Curatief*

De leraren trachten de schoolvisie rond de aandacht voor een brede leerlingenzorg vorm te geven. Er heerst doorgaans voor beide vakken een leerlingvriendelijk klimaat in de lessen. De communicatie is laagdrempelig en leerlingen krijgen aanmoediging om te antwoorden, minder tot onderlinge interactie. In het algemeen is het onderwijsleergesprek de meest gebruikt werkvorm, wat niet aansluit bij het concept van het vaardigheidsgerichte leren. Leerlingactieve werkvormen komen tijdens de lessen beperkt aan bod in functie van het trainen van taalvaardigheid. De grote klasgroepen en de klassieke opstelling van de lokalen belemmeren zelfontdekkend leren en activerende werkvormen, gericht op vaardigheidsontwikkeling.

Er is aandacht voor preventieve leerbegeleiding. Leerlingen maken een aantal opdrachten zelfstandig en zetten hierbij planningsvaardigheden en leerstrategieën in. De vakgroepen hebben evenwel nog geen leerlijn uitgewerkt voor het (begeleid) zelfstandig leren over de graden heen. Ze bewaken de studielast van de leerlingen. Het gebruik van de digitale leeromgeving in de ondersteuning van het leerproces is een bevorderende factor.

De verantwoordelijkheid voor de remediëringsinitiatieven ligt bij de individuele leraar. De leerlingen krijgen doorgaans gerichte feedback over hun prestaties n.a.v. toetsen en verwerkingsopdrachten. Meestal moeten ze de fouten verbeteren. Bij de schrijftaken maken de leerlingen evenwel niet altijd een tweede versie en hierdoor missen ze kansen tot leren. De leerlingen kunnen terecht voor extra uitleg. De klassenraden volgen de studieresultaten en effecten van de remediëringsinitiatieven op.

Deskundigheidsbevordering
Overleg
Vorming

De vakgroepwerking van de moderne talen functioneert duidelijk als hefboom voor kwaliteitsverbetering. De diepgaande samenwerking leidde tot een gelijkgerichte visie op het talenonderricht. De aandacht voor professionalisering en interne kwaliteitszorg vertaalt zich in een vakgroepvisie met de nodige inhoudelijke en organisatorische afspraken. De leraren ontwikkelen hun competenties via nascholing en vakoverleg. De effecten van gevolgde nascholingen in de onderwijspraktijk verschillen per leraar.

4.1.1.7 Nederlands in aso tweede graad (leerplan D/2012/7841/001)

Voldoet

De leerlingen bereiken de eindtermen en de leerplandoelen in voldoende mate. De leerlingen krijgen de taalkundige component voldoende geïntegreerd aangeboden en ze verwerken ze in functionele contexten. De evaluatiepraktijk is afgestemd op de leerplandoelen.

Onderwijsaanbod
Volledigheid
Evenwicht
Beheersingsniveau
Samenhang

De leerplanrealisatie voldoet. De leraren spannen zich in om het onderwijsaanbod zo goed mogelijk af te stemmen op de leerplanrealisatie. De leerlingen verwerven de vaardigheden geïntegreerd. De leerlijnen zijn echter nog onvoldoende in de praktijk herkenbaar uitgewerkt.

De taaltaken situeren zich op de verwerkingsniveaus die de leerplandoelstellingen aangeven. De leerlingen krijgen voldoende tekstsoorten met verschillende leesdoelen aangereikt. Ze leren werken met strategieën, stappenplannen en attitudes die peilen naar het kunnen kiezen en toepassen. Het is niet duidelijk of de leerlingen ook gebruik maken van de overdraagbaarheid van deze systematiek naar andere vakken. De verticale leerplangerichte invulling van de schrijfoopdrachten (schrijfportfolio, bundeling van schrijftaken) is nog niet uitgewerkt.

De algemene leerplandoelstelling dat taalbeschouwing op te vatten is als reflectie die talig handelen begeleidt, is niet altijd herkenbaar aanwezig in het curriculum. Dat resulteert in productgerichte opdrachten en te weinig in reflectie over spraakkunst en spelling, die vertrekt vanuit het eigen taalgebruik van de leerlingen en talige situaties. Leerlingen zetten taalbeschouwing vooral in als reflectie op het eigen taalgebruik, minder op dat van anderen en op de factoren die de mogelijkheden van het taalsysteem verduidelijken.

Onderwijsorganisatie
Samenstelling klasgroepen

De overwegend grote lesgroepen maken het inoefenen en procesmatig evalueren van de vaardigheden in de praktijk bijna onmogelijk. Bovendien legt dit een hoge werkdruk op de leraren.

Uitrusting
ICT
Inzet uitrusting
Leermiddelen

De school beschikt over een aantal goed uitgeruste vaklokalen. De didactische aankleding ervan is voldoende leerkrachtig. Een aantal lokalen is ruim genoeg voor een activerende didactische benadering van het onderwijsleerproces, maar vaak zijn de klasgroepen te groot. De klasopstelling – altijd de traditionele busopstelling – is niet bevorderlijk voor communicatie en interactie tussen de leerlingen.

Alle leslokalen beschikken o.a. over een computer en beamer. Hierdoor is de ICT-integratie door de leraren er, maar de implementatie op leerlingenniveau is niet overal even sterk. Dit geldt ook voor het gebruik van de digitale leeromgeving. De woordenboeken zijn niet in alle lokalen ter beschikking.

Evaluatiepraktijk

*Evenwicht
Volledigheid
Beheersingsniveau
Transparantie*

De evaluatie is volledig en evenwichtig, maar nog niet volledig transparant. De vakgroep heeft een aantal afspraken gemaakt. De nadruk ligt duidelijk op de vaardigheden. Mondelinge en schriftelijke taken en toetsen vormen de basis van de beoordeling van de vaardigheden luisteren, schrijven, spreken en lezen. Ook boekverslagen, actualiteitsopdrachten, leesportfolio e.d. maken deel uit van de evaluatie. Sterk is het leerondersteunend karakter van de beoordelingscriteria, die duidelijk aangeven wat de leerling moet doen en wat het gewenste resultaat kan zijn.

De verhouding van punten toegekend aan kennis en vaardigheden is taakgebonden en afhankelijk van de beoogde leerplandoelen. Vormen van zelfevaluatie evenals de reflectie op de eigen schrijfproducten komen voor. De link met de remediëring, de terugkoppeling naar de leerling over het taalsysteem en het taalgebruik ontbreekt. Individuele spreek- en schrijfmomenten krijgen de nodige aandacht en feedback.

De bereidheid om correct Nederlands te spreken en te schrijven is de belangrijkste vakattitude en is ook een aspect van de evaluatie.

Voor de examenvragen is het niet voor alle vragen duidelijk welke eindterm of leerplandoelstelling de leerlingen moeten bereiken. De delen taalbeschouwing en literatuur bevatten eveneens vaardigheden waardoor leraren en leerlingen onvoldoende zicht hebben op de leervorderingen. De puntenverdeling is niet duidelijk en niet gespreid over taalbeschouwing (taalgebruik en taalsysteem), woordenschat, lezen, schrijven, spreken, luisteren en het leesportfolio. Ook door het herleiden van cijfers is de puntenverdeling niet transparant.

Leerbegeleiding

*Preventief
Curatief*

De leraren trachten de schoolvisie rond de aandacht voor een brede leerlingenzorg vorm te geven. Er heerst doorgaans een leerlingvriendelijk klimaat in de lessen. De communicatie is laagdrempelig en leerlingen krijgen aanmoediging om te antwoorden, minder tot onderlinge interactie. In het algemeen is het onderwijsleergesprek de werkvorm, wat niet aansluit bij het concept van het vaardigheidsgerichte leren.

Leerlingactieve werkvormen komen tijdens de lessen beperkt voor in functie van het trainen van taalvaardigheid. De grote klasgroepen en de klassieke opstelling van de lokalen belemmeren zelfontdekkend leren en activerende werkvormen, gericht op vaardigheidsontwikkeling.

Er is aandacht voor preventieve leerbegeleiding. Leerlingen maken een aantal opdrachten zelfstandig en zetten hierbij planningsvaardigheden en leerstrategieën in. De vakgroep heeft nog geen leerlijn uitgewerkt voor het (begeleid) zelfstandig leren. Ze bewaakt de studielast van de leerlingen. Het gebruik van de digitale leeromgeving in de ondersteuning van het leerproces is een bevorderende factor.

De verantwoordelijkheid voor de remediëringsinitiatieven ligt bij de individuele leraar. De leerlingen krijgen doorgaans gerichte feedback over hun prestaties n.a.v. toetsen en verwerkingsopdrachten. Meestal moeten ze de fouten verbeteren. Bij de schrijftaken maken de leerlingen evenwel niet altijd een tweede versie en hierdoor missen ze kansen tot leren. De leerlingen kunnen bij hun leraren terecht voor extra uitleg. De klassenraden volgen de studieresultaten en de effecten van de remediëringsinitiatieven op.

Deskundigheidsbevordering
Vorming
Overleg

De afspraken in de vakgroep resulteren in een gezamenlijke jaarplanning en heel wat gelijkaardige examens en toetsen. De meeste leraren volgden recentelijk nascholing rond de invoering van het nieuwe leerplan Nederlands. Via mondelinge feedback komt de gevolgde nascholing ook tot bij de collega's.

4.1.1.8 Wiskunde in aso tweede graad in de studierichtingen Economie en Latijn (leerplan D/2002/0279/047)

Voldoet niet

De leerlingen krijgen een onvolledig aanbod van de eindtermen en de leerplandoelstellingen. De evaluatie is onevenwichtig omdat de leraren voornamelijk op basis van uitbreidingsdoelen toetsen.

Onderwijsaanbod
Volledigheid
Evenwicht
Beheersingsniveau
Samenhang

De leerlingen krijgen de meeste leerplandoelen met voldoende diepgang aangeboden. Bovenop de basisdoelen verwerken de leerlingen heel wat uitbreidingsdoelen. De vakgroep biedt alle onderwerpen op het hoogste verwerkingsniveau aan en houdt bij de planning weinig rekening met een homogene spreiding van basis- en uitbreidingsleerstof. De leerlingen behandelen diverse uitbreidingsdoelen uitvoerig, terwijl sommige basisdoelen onvoldoende aan bod komen. Dit probleem doet zich voornamelijk voor in de klassen met leerweg 5.

Het naast elkaar aanbieden van twee leerwegen (leerweg 4 en leerweg 5) is ingegeven door de zorg om in de tweede graad een zo breed mogelijke basis aan te bieden om een ruime studiekeuze open te laten in de derde graad. Hierdoor biedt de school voor eenzelfde structuuronderdeel twee verschillende inhoud en aan. De school waakt er onvoldoende over dat in de studierichting met vijf wekelijkse lestijden de uitgangspunten van de tweede graad (uitstel van studiekeuze en eenpoligheid van de studierichtingen van de tweede graad) worden gevrijwaard en er geen hypotheek wordt gelegd op de aansluiting met de derde graad. In de officiële documenten (notulen van de delibererende klassenraad, adviezen, rapporten) blijken enkele conflicten voor te komen.

De vakgroep biedt de rekendoelen op een hoog beheersingsniveau aan. Andere vaardigheden (meet- en tekenvaardigheid, wiskundige taalvaardigheid, denk- en redeneervaardigheid, probleemoplossende vaardigheid) krijgen beduidend minder aandacht. Het leerproces verloopt sterk gestuurd waardoor van zelfstandig leren geen sprake is. Niet elke leerling realiseert in voldoende mate de leervaardigheden, zoals beschreven op bladzijde 24 van het leerplan.

De leerlingen verwerken sommige leerplandoelstellingen niet of met onvoldoende diepgang. Het onderwerp differentiequotiënt (ET 32) en enkele doelen omtrent ruimtemeetkunde (ET 42 en ET43) komen niet aan bod. Bepaalde onderdelen van de statistiek (ET48, ET49 en ET50) krijgen weinig aandacht. De leerlingen oefenen vooral het interpreteren van statistische gegevens slechts beperkt in.

Uitrusting <i>ICT</i> <i>Inzet uitrusting</i> <i>Leermiddelen</i>	De materiële uitrusting om de leerplandoelstellingen te realiseren voldoet. De meeste lokalen zijn uitgerust met een computer en beamer. De leerlingen maken gebruik van het grafisch rekentoestel maar de meerwaarde voor het wiskundeonderwijs blijft voorlopig beperkt. Zeker bij de evaluatie blijft ICT onderbenut. De grote klasgroepen belemmeren een doeltreffende ICT integratie.
Evaluatiepraktijk <i>Evenwicht</i> <i>Volledigheid</i> <i>Beheersingsniveau</i> <i>Transparantie</i>	Omwille van de tekorten in de leerplanrealisatie gaat de evaluatie onvoldoende na of alle onderwijsdoelstellingen zijn bereikt. De toetsen bevragen voornamelijk rekenvaardigheden en reproductie terwijl probleemoplossende en andere vakgebonden vaardigheden minder aan bod komen. De vraagstelling peilt niet altijd naar het door het leerplan beoogde beheersingsniveau. Vele vragen zijn veeleer gericht op de leerinhouden dan op de leerplandoelstellingen. Sommige vragen overstijgen duidelijk de verwachtingen van het leerplan. De leraren evalueren diverse basisdoelen niet expliciet. De uitbreidingsleerstof maakt een onevenwichtig groot onderdeel uit van de evaluatie waardoor het eindcijfer niet representatief is. Sommige examens bevragen voor meer dan tachtig procent uitbreidingsdoelen. De examenvragen zijn verzorgd en het aantal examenopgaven is redelijk. De evaluatie is transparant, onder meer door een gedetailleerde vermelding van de puntenverdeling. Sommige leraren kopiëren examens integraal van het ene schooljaar naar het andere. Deze werkwijze beperkt de validiteit van de toetsing. De vakgroep is nog op zoek naar een doeltreffende manier om vakattitudes in de evaluatie op te nemen. Op vakgroep- en schoolniveau werden hieromtrent nog geen sluitende afspraken gemaakt.
Leerbegeleiding <i>Preventief</i> <i>Curatief</i>	In alle klassen is de curatieve leerbegeleiding sterk. De leraren bieden remediëringsoefeningen aan en stellen modeloplossingen ter beschikking. De lessen verlopen op een kalme en gestructureerde wijze. Er is weinig aandacht voor preventieve leerbegeleiding. De vakgroep gebruikt niet consequent correcte wiskundetaal en geeft weinig gevarieerde opdrachten. Van binnenklasdifferentiatie is er voorlopig geen sprake, hoewel dit voor een efficiënte leerbegeleiding in de grote heterogene klasgroepen noodzakelijk is. Het leerproces verloopt sterk gestuurd en frontaal lesgeven is de norm. Leerlingen krijgen niet de kans de leerstof zelf te ontdekken en een kritische houding ten aanzien van wiskunde te ontwikkelen. De vakgroep neemt geen initiatieven om de leerbegeleiding te stroomlijnen. Zowel de preventieve leerbegeleiding als de remediëring wordt overgelaten aan de professionaliteit van de individuele leraar, waardoor de invulling verschilt per klas. Om de interesse en het enthousiasme bij de leerlingen te prikkelen neemt de school deel aan de verschillende wiskundeolympiades en andere wedstrijden.
Deskundigheidsbevordering <i>Overleg</i> <i>Vorming</i>	Tijdens de twee schooljaren voorafgaand aan de doorlichting heeft de vakgroep een beperkt aantal nascholingen gevolgd. De nascholingen hebben weinig impact op de lespraktijk en op de ontwikkelingsdynamiek van de vakgroep.

De vakgroep streeft een hoog beheersingsniveau na. Uit de evaluatie blijkt dat dit voor bepaalde klasgroepen moeizaam verloopt. Leerlingen volgen de adviezen van de klassenraad slechts in beperkte mate op. Dit alles leidde voorlopig niet tot zelfreflectie.

4.1.1.9 Wiskunde in aso derde graad in de studierichtingen Economie-wiskunde, Grieks-wiskunde, Latijn-wiskunde, Moderne talen-wiskunde en Wetenschappen-wiskunde (leerplan D/2004/0279/019)

Voldoet

Het aanbod is voldoende gericht op het leerplan. De evaluatie gaat in voldoende mate na of de leerlingen de onderwijsdoelstellingen bereiken.

Onderwijsaanbod

Volledigheid

Evenwicht

Beheersingsniveau

Samenhang

De vaststellingen hebben betrekking op de basisvorming en het specifiek gedeelte van de bovenvermelde studierichtingen.

De leerlingen krijgen de meeste leerplandoelstellingen met voldoende diepgang aangeboden. De vakgroep biedt bovenop de basisdoelen heel wat uitbreidingsdoelen aan. De keuze van de extra leerstof staat doelgericht in functie van het verdere verloop van de cursus.

De leerlingen krijgen de specifieke eindtermen met betrekking tot de onderzoekscompetentie (ET20, ET21 en ET22) niet aangeboden conform de vereisten van het leerplan. De leerlingen oefenen niet in het formuleren en onderzoeken van een haalbare onderzoeksvraag. Niet alle leerlingen exploreren de verschillende stappen van wiskundig onderzoek. De ter beschikking gestelde rapporten vertoonden lacunes.

De vakgroep tracht een leerlijn voor onderzoekscompetentie op te stellen. In het eerste jaar van de graad voeren de leerlingen een onderzoeksoopdracht onder begeleiding uit. In het tweede jaar verloopt deze te weinig zelfgestuurd.

De leerlingen verwerken de overige leerplandoelen met meer dan voldoende diepgang. De vakgroep biedt de leerplandoelen op het hoogste verwerkingsniveau aan en houdt bij de planning voldoende rekening met een homogene spreiding van de basis- en uitbreidingsleerstof.

Het gehele aanbod beklemtoont nog sterk het cognitieve aspect van de wiskunde en biedt geen ruimte voor zelfgestuurd leren. Van een leerlijn die start bij onderzoekend leren en eindigt bij leren onderzoeken is geen sprake. Leerlingen staan hierdoor weinig kritisch ten aanzien van de leerstof en de groei naar zelfstandigheid is beperkt.

Uitrusting

ICT

Inzet uitrusting

Leermiddelen

De materiële uitrusting om de leerplandoelstellingen te realiseren voldoet.

De meeste lokalen zijn uitgerust met een computer en beamer. De leerlingen maken vlot gebruik van het grafisch rekentoestel maar de meerwaarde voor het wiskundeonderwijs blijft voorlopig beperkt. Zeker bij de evaluatie blijft ICT onderbenut. De grote klasgroepen belemmeren een doeltreffende ICT integratie.

Evaluatiepraktijk

Evenwicht

Volledigheid

Beheersingsniveau

Transparantie

De examens en toetsen zijn representatief voor wat er in de klas gebeurt. De examenvragen zijn verzorgd en helder. Het aantal examenopgaven is redelijk. De evaluatie is transparant, onder meer door een gedetailleerde vermelding van de puntenverdeling.

De examens en toetsen verwachten van de leerlingen een hoog beheersingsniveau wat rekenvaardigheid betreft. De leraren testen de andere vakgebonden vaardigheden op een lager verwerkingsniveau. Vele vragen zijn veeleer gericht op de leerinhouden dan op de leerplandoelstellingen. Sommige vragen overstijgen duidelijk de verwachtingen van het leerplan. Diverse vragen peilen naar verschillende leerplandoelstellingen tegelijkertijd. Hierdoor is het niet mogelijk na te gaan welke doelen de leerling al dan niet heeft bereikt. De leraren evalueren de meeste basisdoelen niet expliciet.

Voor de evaluatie van de onderzoeksopdracht heeft de vakgroep nog geen criteria opgesteld en van procesevaluatie is geen sprake. De evaluatie verschilt sterk per leraar. Sommige opdrachten worden zelfs niet geëvalueerd. De weging van de onderzoekscompetentie in het totaalcijfer is niet transparant. Noch binnen de vakgroep noch op schoolniveau zijn er hierover afspraken gemaakt.

De vakgroep is nog op zoek naar een doeltreffende manier om vakattitudes in de evaluatie op te nemen. Op vakgroep- en schoolniveau zijn er hieromtrent nog geen sluitende afspraken gemaakt.

Leerbegeleiding

Preventief

Curatief

In alle klassen is de curatieve leerbegeleiding sterk. De leraren bieden remediëringsoefeningen aan en stellen modeloplossingen ter beschikking.

De lessen verlopen op een kalme wijze. Er is weinig aandacht voor preventieve leerbegeleiding. De vakgroep gebruikt niet consequent correcte wiskundetaal en biedt weinig gestructureerde stappenplannen aan. Van binnenklasdifferentiatie is er voorlopig geen sprake, hoewel dit voor een efficiënte leerbegeleiding in de grote heterogene klasgroepen noodzakelijk is. Het leerproces verloopt sterk gestuurd en frontaal lesgeven is de norm. Leerlingen krijgen niet de kans de leerstof zelf te ontdekken en een kritische houding ten aanzien van wiskunde te ontwikkelen.

De vakgroep neemt geen initiatieven om de leerbegeleiding te stroomlijnen. Zowel de preventieve leerbegeleiding als de remediëring wordt overgelaten aan de professionaliteit van de individuele leraar, waardoor de invulling verschilt per klas.

Om de interesse en het enthousiasme bij de leerlingen te prikkelen neemt de school deel aan de verschillende wiskundeolympiades en andere wedstrijden.

Deskundigheidsbevordering

Overleg

Vorming

Tijdens de twee schooljaren voorafgaand aan de doorlichting heeft de vakgroep een beperkt aantal nascholingen gevolgd. De nascholingen hebben weinig impact op de lespraktijk en op de ontwikkelingsdynamiek van de vakgroep.

De vakgroep streeft een hoog beheersingsniveau na. Uit de evaluatie blijkt dat dit voor bepaalde klasgroepen moeizaam verloopt. Leerlingen volgen de adviezen van de klassenraad slechts in beperkte mate op. Dit alles leidde voorlopig niet tot zelfreflectie.

4.1.1.10 Vakoverschrijdende eindtermen (VOET)

Voldoet

De school streeft in voldoende mate met een eigen planning de VOET bij haar leerlingen na.

Beleid	Sedert de invoering van de geactualiseerde VOET in 2010 worden visie en planning uitgewerkt op campusniveau. De visie op VOET vertrekt van het pedagogisch project van de Don Boscoscholen. Dat zet in op groeien in vrijheid, in verantwoordelijkheid, in verbondenheid en in zingeving. De scholen vertalen de visie in een 'jaaractieplan VOET' met operationele doelstellingen en een tijdpad. Het resultaat is een helder overzicht van de mate waarin alle VOET bij alle leerlingengroepen worden nagestreefd. Dit overzicht omvat zowel initiatieven uit de vakken als uit projecten. Hieruit blijken nog enkele hiaten in een aantal contexten en in de stam, onder meer voor de inspanningsverplichting rond EHBO en mediawijsheid. De scholen ondernemen systematisch actie om de hiaten weg te werken. Ze bewaken nauwgezet het VOET-bereik bij alle leerlingen.
Doelgerichtheid	
Ondersteuning	Het VOET-beleid besteedt bij de uitvoering veel zorg aan een draagvlak bij het lerarenteam. Er is een 'beleidsgroep' VOET waarvan zowel directieleden als personeelsleden deel uitmaken. Deze werkgroep ontwikkelt het VOET-beleid en ondersteunt de leraren adequaat bij de uitvoering. De eigen pedagogische begeleidingsdienst speelt een actieve rol bij het concretiseren van het jaaractieplan. De talrijke vakoverschrijdende projecten worden expliciet gekoppeld aan de VOET. De registratie van de VOET in de vakken gebeurt in overleg tussen de vakgroepen en de pedagogische begeleiding. De scholen streven onbetwistbaar naar een valide registratie, maar missen hiervoor nog transparante criteria. De beleidsgroep VOET besteedt veel aandacht aan communicatie met de schoolteams en stelt zich stimulerend en faciliterend op. Heel wat teamleden engageren zich in de VOET-werking.
Doeltreffendheid	De scholen hebben aandacht voor de doeltreffendheid van hun VOET-werking. Het projectaanbod wordt afgetoetst aan het VOET-kader en zowel hiaten als overlappingen worden systematisch weggewerkt. De beleidsgroep VOET evalueert voor sommige contexten ook de effecten op de leerlingen, bijvoorbeeld voor de context 'Omgeving en duurzame ontwikkeling'. De evaluatie en inhoudelijke bijsturing van de projecten gebeurt systematisch, maar is niet gekoppeld aan de VOET. Nochtans worden de VOET expliciet opgenomen in de omschrijving van de projectdoelen. De campus beschikt nog niet over een strategie voor de evaluatie en bijsturing van de VOET-bijdrage in de vakken.
Ontwikkeling	De professionalisering maakt deel uit van de kwaliteitszorg met betrekking tot de inspanningsverplichting voor VOET. Directie en middenkader volgden een prioritair nascholingstraject en de beleidsgroep gaat in op initiatieven van de begeleidingsdiensten. Het schoolteam wordt doelgericht bij het professionaliseringstraject betrokken via studiedagen en geregelde communicatie.

Uitvoering Politiek-juridische samenleving	De meerderheid van de eindtermen wordt met voldoende diepgang en bij alle leerlingen nagestreefd. De eindtermen rond participatie en besluitvorming komen aan bod in de werking van de leerlingenraad en in een aantal initiatieven die steunen op de inbreng van de leerlingen. Ze kaderen in de schoolcultuur van participatieve besluitvorming. De eindtermen over rechten en plichten, democratie en mondialisering worden tijdens de schoolloopbaan bij alle leerlingen nagestreefd. Naast een aantal specifieke activiteiten (schrijfacties voor mensenrechten, debatten, rollenspel, externe sprekers, ...) dragen ook de vakken geschiedenis, seminarie, cultuur- en gedragswetenschappen, klassieke talen en economie hier sterk aan bij.
Mentale gezondheid	De meerderheid van de eindtermen wordt met voldoende diepgang en bij alle leerlingen nagestreefd. De mentale gezondheid van de leerlingen is vanuit het pedagogisch project een belangrijke pijler in de schoolwerking. De school zet tal van initiatieven op voor het nastreven van de eindtermen over het omgaan met emoties en problemen, met de eigen ontwikkeling en met relaties. De pastorale animatiegroep vervult een centrale rol in de uitwerking. Bij de voorbereiding van het jaarlijkse Don Boscofeest en het Welzijnsconcert leren de leerlingen omgaan met kunst en cultuur. Dit gebeurt ook expliciet in het vak Nederlands (theatertaak) en voor een deel van de leerlingen in klassieke talen en muzische vorming. Om de VOET over weerbaarheid invulling te geven, organiseert de school preventieve acties rond het gebruik van genotsmiddelen en faalangst. De school zoekt naar een meer doeltreffende aanpak om de leerlingen te leren omgaan met taakbelasting en stressvolle situaties. Zij richtte zich tot nu toe vooral op het verminderen van taakbelasting en stress.

4.1.2 Voldoet de school aan de erkenningsvoorwaarde 'bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne'?

Het welzijnsbeleid van de Don Bosco (DB) Middenschool, het DB-Instituut aso en het DB-Instituut bso/tso is schooloverschrijdend uitgewerkt. De drie scholen zijn gelegen op dezelfde campus en groeien naar een pedagogische eenheid. Het gebouw, waar de congregatie van de salesianen van Don Bosco is gehuisvest, maakte geen deel uit van het onderzoek.

Het schoolbeleid gaat op systematische wijze de situatie op het vlak van bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne na, maar dit gebeurt nog onvolledig. Voor deze grote campus is een deskundige ondersteuning van het beleid bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne vereist. Door de vele taken die de preventieadviseur moet opnemen, komt hij hier echter niet altijd aan toe. Dat blijkt ook uit de wijze waarop de verplichte controles worden uitgevoerd of opgevolgd.

De directies en veel personeelsleden leveren inspanningen om een nette en veilige leeromgeving voor de leerlingen te creëren. Toch wijzen talrijke vaststellingen op een onverantwoorde of nonchalante attitude tegenover het veiligheidsbeleid. Niet iedereen volgt even strikt de afspraken en instructies op, opgelegd door het schoolbeleid of door de interne en externe dienst.

Het globaal preventieplan en het jaaractieplan spelen onvoldoende in op de tekorten en zijn te weinig concreet. Ze bevatten onvoldoende actiepunten die vermeld staan in de verslagen van de interne dienst en de externe controleorganismen. Aan verscheidene opmerkingen uit de talrijke verslagen is nog niet tegemoetgekomen en de werkpunten worden nauwelijks onderbouwd met risicoanalyses. Voor sommige verbeteracties is er onduidelijkheid over het beschikbare budget. In de planning is nauwelijks aandacht voor compenserende maatregelen of ontbreekt de verwijzing naar het masterplan of het AGION-dossier. Bijgevolg worden de risico's en de planning van de tekorten onvoldoende zichtbaar en te oppervlakkig beheerst.

Uit de verslagen van de periodieke controles van de interne en externe controlediensten blijkt dat er meerdere tekorten werden opgemerkt. Het betreft onder meer de inbreuken uit de verslagen van de elektrische installaties en de opmerkingen uit de brandpreventieverslagen die slechts gedeeltelijk zijn weggewerkt, zoals de risico's met betrekking tot de bezettingsgraad van de refter en de gedeeltelijke aanpak van de compartimentering in gebouw E. Het brandpreventieverslag van het nieuwe gebouw G ontbreekt. Daarentegen slaagt de school er doorgaans in om aan de kleine aandachtspunten gevolg te geven.

Een aantal tekorten op het vlak van bewoonbaarheid en veiligheid is in het masterplan opgenomen en het wordt binnenkort gerealiseerd. Zo is er in gebouw B betonrot vastgesteld en het buitenschrijnwerk is aan vernieuwing toe. De prefablokalen van gebouw C, die talrijke tekorten vertonen, worden vervangen door een nieuwbouw.

Tijdens de rondgang op de campus is vastgesteld dat de werking van de brandwerende deuren die noodzakelijk zijn voor een efficiënte compartimentering, niet regelmatig gecontroleerd wordt. De risico's van de beperkte oppervlakte van de overdekte speelplaatsen op de campus en de voldoende beschikbaarheid van de urinoirs en toiletten voor de jongens van het bso/tso zijn niet ingeschat. Dat geldt ook voor de turnzaal en de mediatheek in de kelderverdieping van gebouw D, waar gewone lessen plaatsvinden. In dezelfde turnzaal zijn de bevestigingshaken voor de doelen en de noodverlichting stuk. Volgens het brandpreventieverslag ontbreekt hier de branddetectie. De kelderruimte van het onderhoudspersoneel is enkel geschikt als berglokaal.

De veiligheid van enkele houtbewerkingsmachines in de werkplaats van het onderhoudspersoneel in gebouw E is ontoereikend. De werkplaats van het specialisatiejaar Industriële onderhoudstechnieken ligt er rommelig bij en een aanpalend lokaal bevat allerlei kapotte computeronderdelen en andere afvalmaterialen. De gasflessen zijn niet allemaal verankerd met een ketting. Niet alle kolomboormachines zijn voldoende beveiligd. De didactische componenten op de meetborden in het lab elektriciteit van gebouw F zijn onvoldoende beveiligd.

In de werkplaats van de studierichting Lassen-constructie (gebouw G) liggen verscheidene stapels plaatmateriaal met heel scherpe hoeken, waardoor het risico op kwetsuren verhoogt. De lamparmaturen zijn in dat atelier niet afgeschermd. Ook hier zijn de kolomboormachines onvoldoende beveiligd. Het toilet voor personen met beperkte mobiliteit wordt deels ingenomen als berglokaal. Er liggen veel gaslangen en afvalstukken op de grond met kans op valgevaar. De loopzones zijn versperd door werkstukken of gereedschappen. Niet alle leerlingen dragen hun persoonlijke beschermingsmiddelen.

De preventieadviseur is nauwelijks betrokken bij het aankoop- en indienststellingsbeleid. De bestelformulieren voor producten of toestellen met een risicofactor worden niet ondertekend door de preventieadviseur. Niet van alle gevaarlijke machines zijn er indienststellingsverslagen.

De school krijgt een gunstig advies beperkt in de tijd voor de erkenningsvoorwaarde bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne. De onderwijsinspectie vertrouwt erop dat het vereiste beleidsvoerend vermogen aanwezig is om alle tekorten op te sporen en weg te werken. Wanneer de school de kwaliteit van de bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne consequenter bewaakt, daadkrachtiger beheerst en de verbeteracties uitvoert, moet het mogelijk zijn de verbetering op eigen kracht vorm te geven.

4.1.3 Voldoet de school aan de overige erkenningsvoorwaarden?

Het onderzoek naar het voldoen aan de geselecteerde erkenningsvoorwaarden levert het volgende op.

Onderzochte erkenningsvoorwaarde	
Leeft de school de bepalingen na over de taalregeling in het onderwijs? (codex so, art. 15, §1, 5°)	neen
Neemt de school de reglementering betreffende verlofregeling en aanwending van de schooltijd in acht? (codex so, art. 15, §1, 7°)	ja
Heeft de school een beleidscontract of beleidsplan met een centrum voor leerlingenbegeleiding dat minstens de verplichte bepalingen vermeldt? (codex so, art. 15, §1, 9° en decreet CLB, art. 39 en 40)	ja

4.2 Respecteert de school de overige reglementering?

Het onderzoek naar het voldoen aan de geselecteerde reglementering levert het volgende op.

Onderzochte regelgeving	
Is er een schoolreglement waarin de verplichte bepalingen correct zijn opgenomen? (codex so, art. 112 en 123/10)	ja
• de basisprincipes van het schoolbeleid met betrekking tot een aantal leerlinggebonden materies	ja
• de lesspreiding en de vakantie- en verlofregeling voor leerlingen	ja
• de krachtlijnen inzake extra-murosactiviteiten, leerlingenstages, werkplekleren en school- of centrumvervangende onderwijsprogramma's	ja
• de samenwerking met andere onderwijsinstellingen, vormingsinstellingen of organisaties voor zover rechtstreekse impact op leerlingen	ja
• bepalingen in verband met het recht op onderwijs aan huis	ja
• de bijdrageregeling, afwijkingen en contactpersoon terzake	ja
• de inspraakmogelijkheden voor de betrokken personen in de school of centrum	ja
• de voorwaarden waaronder de betrokken leerling en de betrokken personen inzage kunnen uitoefenen in of een toelichting kunnen vragen bij of een kopie kunnen bekomen van de leerlingengegevens, waaronder de evaluatie-gegevens	ja
• de organisatie van de leerlingenevaluatie	ja
• de lokale leefregels	ja
• de eventuele beroepsmogelijkheden voor de betrokken personen ten aanzien van betwiste beslissingen buiten beslissingen in verband met definitieve uitsluiting of leerlingenevaluatie	ja
• de basisprincipes van het schoolbeleid met betrekking tot reclame en sponsoring	ja
• engagementsverklaring waarin wederzijdse afspraken worden opgenomen	ja
• bepalingen over overdraging bij schoolverandering van leerlingengegevens naar de nieuwe school	ja
Is het schoolreglement conform het inschrijvingsrecht? (codex so, art. 110/1 tot 110/10)	ja
Informeert de school ouders en leerlingen en personeel over het centrum voor leerlingenbegeleiding waarmee ze samenwerkt? (codex so, art. 15, §1, 9° en decreet CLB, art. 33)	ja
Respecteert de voorzienbare verhaalmogelijkheid de reglementair voorgeschreven procedure? (codex so, art. 115/6)	ja
Respecteert de school voor secundair onderwijs de reglementaire bepalingen met betrekking tot oriëntering en evaluatie van leerlingen? (codex so, art. 254, §1, 256, §1, 1° en BVR van 19-7-2002)	ja
Verloopt het afleveren van attesten van verworven bekwaamheid correct? (codex so, art. 115, tweede alinea en 252, §1, b)	ja
Verloopt het afleveren van attesten van lesbijwoning correct? (codex so, art. 115, derde alinea en 252, §2)	ja
Respecteert de school het minimumlessenrooster? (codex so, art. 148-157 en BVR van 19-7-2002)	ja

5 BEWAAKT DE SCHOOL DE EIGEN KWALITEIT?

Het onderzoek naar de kwaliteit en de kwaliteitsbewaking van de geselecteerde procesindicatoren of procesvariabelen levert het volgende op.

5.1 Leerbegeleiding

Doelgerichtheid De school heeft een duidelijke overkoepelende visie over leerbegeleiding. Een stevige cognitieve basis in een uitdagend leerklimaat met aandacht voor de persoonlijke ontwikkeling en het welbevinden van de leerling zijn daarin de kernwoorden. Zij wil niet alleen zwakkere leerlingen stimuleren en ondersteunen maar ook sterkere leerlingen uitdagen en motiveren. Ze heeft hiervoor een aantal specifieke doelen geformuleerd. De eerstelijnsrol van leerkrachten en titularissen hierin wordt sterk benadrukt. De cel leerbegeleiding, binnen de school kortweg de cel genoemd, verzorgt de tweede lijn. Een kwaliteitsvol traject werd daartoe ontwikkeld.

De school heeft recentelijk een elektronisch leerlingvolgsysteem in gebruik genomen. De bekommernis en de aandacht van de leerbegeleiding gaat uit naar het verspreiden van de vele interactieve gebruiksmogelijkheden die dit platform biedt.

Een werkgroep werd opgericht om de problematiek van hoogbegaafdheid gericht aan te pakken. De differentiatieklas is voor deze problematiek een oplossing. Ook is recent de nieuwe actie rond de begeleiding van ziekenhuisleerlingen opgestart.

Ondersteuning Om de overgang van de middenschool te faciliteren worden preventief in het derde leerjaar bij het begin van het schooljaar extra lessen gegeven rond leren leren met studietips en richtlijnen over plannings- en organisatievaardigheden. Schoolbreed vertrouwt het beleid erop dat de vakleraren de preventieve leerbegeleiding opnemen. Men verwacht dat de daarover gemaakte vakafspraken in de lessen toegepast worden.

Curatief ligt de nadruk vooral op vakgebonden ondersteuning, met de vakleraren als eerste verantwoordelijken. Bij minder goede resultaten krijgen de leerlingen na het Kerstexamen ofwel een heroriënteringsadvies, of ze worden uitgenodigd op studiemethodelesjes tijdens het zogenaamde achtste lesuur. Tegelijk wordt een individueel begeleidingsplan opgesteld. Ook in de derde graad kunnen leerlingen een beroep doen op extra ondersteuning rond planning. Het project leerlingen helpen leerlingen verloopt over de middag en biedt eveneens kansen om coöperatief te remediëren.

Bij studiemotivatieproblematiek en faalangst is er individuele begeleiding door de cel. Voor de begeleiding van leerlingen met geattesteerde leerstoornissen werden schoolbreed afspraken gemaakt. Het CLB en de GON-begeleiders (geïntegreerd onderwijs) informeren de personeelsleden over de diverse specifieke maatregelen en de gevolgen van de stoornissen voor het studeren. De cel waakt er nauwkeurig over dat elk extra begeleidingsaanbod slechts geldt voor die leerlingen die daartoe voldoende gemotiveerd zijn.

Alle remediërende initiatieven worden nauwkeurig geregistreerd en gerapporteerd via begeleidingsfiches. De ouders worden op de hoogte gehouden over de leervorderingen en betrokken bij de begeleidingsmaatregelen.

De preventieve leerbegeleiding is in ontwikkeling. De cel heeft nog geen actieplan voor het coördineren, het aansturen en het bewaken van een verticale leerlijn rond de vakoverschrijdende eindtermen leren leren. Het is nog onduidelijk in welke mate de leraren de eindtermen 'leren leren' integreren en nastreven. Ook het competentiegericht leren is weinig gecoördineerd uitgewerkt. De prestatie- en puntengerichtheid worden voorlopig nog niet in vraag gesteld.

Doeltreffendheid Op uitvoeringsniveau is de aandacht voor leerbegeleiding en leerstrategieën leraarafhankelijk. Vakafspraken voor het gebruik van activerende werkvormen zijn eerder zeldzaam. Het vakoverschrijdend overleg in het kader van de onderzoekscompetentie of het zelfsturend en onderzoekend leren is eveneens een uitdaging. Vooral in de grote klasgroepen overheerst het leraargestuurd onderwijsproces en is binnenklasdifferentiatie een veeleer sporadisch toegepaste werkvorm.

Ontwikkeling De cel bevraagt de participanten aan de diverse begeleidingsacties en -initiatieven systematisch. Inge vulde antwoordformulieren tonen een wisselend rendement. De vakgroepen investeren nog te weinig om hun zelfevaluatie aan te scherpen. Een onderzoek werd opgezet naar het welbevinden van de leerlingen. Het beleid wil de gegevens van dit intern onderzoek aangrijpen om individuele leerlingen nog intensiever te laten coachen door de cel.

5.2 Evaluatiepraktijk

Doelgerichtheid Het beleid concretiseerde recentelijk de diverse doelen van evaluatie in een visietekst. De visie heeft een breed draagvlak bij het personeel. Het document bevat voornamelijk organisatorische afspraken omtrent evaluatie en rapportering.

De visietekst geeft prioriteit aan een competentiegerichte evaluatie. De implementatie wordt overgelaten aan de vakgroepen. Elke vakgroep interpreteert de richtlijnen op zijn manier, waardoor er nogal wat kwaliteitsverschillen bestaan tussen de verschillende vakken.

De vakgroepen bepalen de weging van het dagelijks werk en de examens in het totaalcijfer. Terwijl de taalvakken veelal kiezen voor een gelijke weging, kennen de meeste zaakvakken een sterk gewicht toe aan de examens. Een aantal vakgroepen geeft de voorkeur aan gespreide evaluatie. Om deze structuur overzichtelijk te maken, worden de vakken die eenzelfde weging hanteren, op het rapport gegroepeerd.

De evaluatie van vakattitudes verschilt per vakgroep, waardoor het aandeel in de totaalscore niet voor elk vak transparant is. Heel wat leraren maken weinig onderscheid tussen vak- en leefattitudes.

Over het gewicht van basisdoelen versus uitbreidingsdoelen in de evaluatie zijn nog geen afspraken gemaakt.

Ondersteuning Gemeenschappelijke examens en toetsen voor parallelklassen leiden tot gelijkgerichtheid. Niet elke vakgroep stelt echter gezamenlijk de examens op. Het gebrek aan verticale afstemming, de sterk cognitief en reproductief gerichte vragen evenals de overwaardering van uitbreidingsdoelen in de toetsing resulteert in weinig valide resultaten voor bepaalde vakken. Niet elke vakgroep voert een analyse van de evaluatiegegevens uit of gebruikt de resultaten om de preventieve leerbegeleiding bij te sturen.

De school hanteert remediërings- en vakantietaken om teleurstellende resultaten te remediëren. Na de taak volgt een nieuwe evaluatie die de leerling informeert over zijn vorderingen. De klassenraad maakt tevens gebruik van verwittigingen om de leerlingen te oriënteren.

De communicatie met de leerlingen en hun ouders over de schoolse vorderingen verloopt op een gestructureerde en transparante manier via frequente rapporten en oudercontacten. Het beleid stimuleert de leraren om de rapportcijfers met degelijke commentaren te onderbouwen. De rapportcommentaren zijn veelal aanmoedigend geformuleerd. Vakinhoudelijke analyses zijn een uitzondering.

Doeltreffendheid De aandacht voor het formatieve aspect van de evaluatie hangt af van de betrokken leraar of vakgroep. De oorzaken voor teleurstellende studieresultaten worden vaak bij de leerlingen gelegd. Zelfreflectie gebeurt niet bij elke vakgroep even efficiënt.

De evaluatie verloopt over het algemeen traditioneel en dat wordt zelden in vraag gesteld. Dit stemt niet overeen met de competentiegerichte evaluatie die de school in haar visietekst beoogt.

Sommige leraren werken veelal leerboekgericht. Het leerplan vormt niet altijd de basis voor de evaluatie. Voor een aantal vakken vertonen de mondelinge examens tekorten op het vlak van validiteit en transparantie.

De rapportering over de eindresultaten is conform de regelgeving. Er is een correcte afhandeling van de processen-verbaal. De notulen van de delibererende klassenraad zijn volledig en de B- en C- attesten worden gemotiveerd. De clausuleringen zijn echter niet steeds volledig (pooldekkend). Er wordt veelal enkel geclausuleerd voor studierichtingen die de school zelf organiseert. De motivering is vaak zeer algemeen geformuleerd. Hierdoor stelt de school zich kwetsbaar op voor betwistingen van attesten.

Er zijn nog geen schoolbrede afspraken gemaakt over de evaluatie van de onderzoekscompetentie in de derde graad. De validiteit van de verkregen scores en de wijze waarop de vakgroepen de realisatie van de eindtermen rond onderzoekscompetentie meten, verschillen sterk van het ene poolvak tot het andere. Het aandeel van deze evaluatiegegevens in het totaalcijfer is niet transparant. Duidelijke criteria voor de evaluatie van de onderzoekscompetentie ontbreken.

Ontwikkeling De vakgroepen maken op vaste tijdstippen een analyse van de leerlingenresultaten. Deze analyse geeft zelden aanleiding tot een bijsturing van de evaluatiecultuur.

Tijdens de voorbije jaren waren er enkele nieuwe initiatieven op het vlak van de evaluatiepraktijk. Een aantal vakgroepen paste de weging van de verschillende onderdelen in het eindtotaal aan. Zij werkten ook aan een betere afstemming van de tweede op de eerste graad.

Hoewel het beleid professionalisering stimuleert, is het aantal gevolgde nascholingen in verband met evaluatie beperkt. De ontwikkelingsdynamiek is in de meeste vakgroepen veeleer gering. De leraren zijn niet vertrouwd met brede evaluatie en andere wijzen van eigentijds evalueren.

6 ALGEMEEN BELEID VAN DE SCHOOL

Het onderzoek naar het algemeen beleid van de school levert volgende vaststellingen op.

Leiderschap De campus 'Don Bosco Haacht' omvat een middenschool, een aso-school en een tso-/bso-school. Sedert dit schooljaar hanteert de campus een nieuwe organisatiestructuur. De administratieve, logistieke en personeelsaangelegenheden krijgen voortaan op centraal niveau hun beslag. Ook het algemeen pedagogisch beleid wordt onderdeel van de campuswerking. Een algemeen directeur is verantwoordelijk voor het campusbeleid, bijgestaan door een administratieve en een logistieke directeur en een pedagogische coördinator. Voor de respectieve scholen blijft een eigen directie verantwoordelijk voor de dagelijkse leiding.

Met de invoering van de nieuwe organisatiestructuur wil het schoolbestuur de logistieke middelen efficiënter aanwenden en de personeelsadministratie vereenvoudigen. Zij beoogt ook het stroomlijnen van het pedagogisch-didactisch en oriënteringsbeleid van de drie scholen. Voor ouders en leerlingen moet de campusgedachte leiden tot een gelijkwaardige perceptie van de verschillende onderwijsvormen. Voor de administratieve en logistieke campuswerking zijn de aanzetten gegeven, een pedagogisch beleid op campusniveau is er nog niet.

De aso-directeur wordt bijgestaan door twee deeltijdse graadcoördinatoren. Er is intensief formeel en informeel overleg op school- en campusniveau over een complementaire taakverdeling. De communicatie hierover naar het schoolteam is transparant.

De invoering van de nieuwe organisatiestructuur bracht mee dat vorig schooljaar de onderwijskundige processen minder werden bewaakt. Er werden een beperkt aantal functioneringsgesprekken gevoerd en er was weinig aandacht voor de inhoudelijke opvolging van de leerplanrealisatie en de vakgroepwerking.

Visieontwikkeling De campusvisie op onderwijs kadert in het pedagogisch project van Don Bosco en staat eigentijds en kwaliteitsvol onderwijs voor. Over heel wat onderwijskundige processen bestaan schoolspecifieke visieteksten, die op termijn deel moeten uitmaken van een campusgebonden schoolwerkplan. Ook in de aso-school zijn er visieteksten over meerdere onderwijskundige aspecten, zoals evaluatie, remediëring, leerlingenbegeleiding en de invulling van de vrije ruimte. Deelaspecten ervan zijn opgenomen in actieplannen. Voor aspecten zoals de socio-emotionele begeleiding van de leerlingen, de zorg voor kwetsbare leerlingen en het aanbieden van een brede harmonische vorming maakt de school haar visie waar. De beleidsvisie op leerbegeleiding en evaluatie krijgt echter nog geen algemene vertaling in de onderwijspraktijk.

De visie van de school op haar onderwijsaanbod is weinig helder. Het complementair gedeelte is soms gericht op het versterken van de basisvorming en de specifieke vorming, soms op het vakoverstijgend verruimen van de competenties. De school leeft de taalregeling in het onderwijs niet na wanneer ze een vak (maatschappelijke vraagstukken) uitsluitend aanbiedt in een andere taal dan het Nederlands. Ze richt ook een aantal vakken in met niet bestaande vakbenamingen (maatschappelijke vraagstukken, actuele stromingen, onderzoeksmethoden, mini-onderneming) en overtreedt hierbij de regelgeving.

Besluitvorming Overleg en participatie maken deel uit van de campusgedachte. De scholen beschikken over de decretaal verplichte participatieorganen, samen met adviesorganen, vak- en werkgroepen. De overkoepelende Pedagogische Raad Campus vervult een belangrijke rol bij de realisatie van het pedagogisch geheel. Een aantal leraren in de aso-school voelt zich vooralsnog weinig betrokken bij de campusgebonden besluitvorming en ervaart een gebrek aan communicatie.

Op schoolniveau vinden de personeelsleden dat hun inspraak in het campusbeleid kan versterkt worden. Ze krijgen wel ruimte om initiatieven te nemen. De lokale besluitvorming is transparant en de communicatiestijl open en laagdrempelig. De school hecht belang aan leerlingenparticipatie.

Kwaliteitszorg In het kader van een nascholingsproject voerde de campus in 2010 een zelfevaluatie uit in samenwerking met de begeleidingsdienst van het schoolbestuur en van de koepel. Dit leidde tot werkpunten op campus- en schoolniveau. Zowel de campus als de scholen stellen jaarlijks een aantal prioriteiten met doelstellingen en een tijdpad voorop. De schoolprioriteiten kaderen in de campusvoorstellen, maar richten zich op de specificiteit van het leerlingenpubliek.

De school werkt niet binnen een geïntegreerd kwaliteitszorgsysteem, maar tracht veeleer vanuit actuele noden de onderwijskundige processen te optimaliseren. Het schoolbeleid evalueert jaarlijks de realisatie van de schoolprioriteiten. De school verzamelt en analyseert gegevens uit interne en externe bevestigingen, de schoolloopbaan en het vervolgtraject van de leerlingen. Aan een aantal van deze gegevens en vaststellingen koppelt ze actiepunten en bijstellingen voor het beleidsniveau en de vakgroepen. De effecten van deze inspanningen op de onderwijspraktijk zijn nog onvoldoende zichtbaar.

Vakgroepen en leraren hanteren geen systematische cultuur van zelfevaluatie. Uit de doorlichting blijkt dat de vakgroepen met verschillende snelheden reageren op de beleidsopties. Het nieuwe school- en campusbeleid staat voor de uitdaging om de kwaliteitsbewaking op een meer systematische wijze aan te sturen en op te volgen.

Inbreuken op de regelgeving De naleving van de bepalingen over de taalregeling in het onderwijs (art. 15, §1, 5 van het 'BVR van 17/12/2010 houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs' (Codex secundair onderwijs) en hoofdstukken II en IV van de 'Wet van 30 juli 1963 houdende taalregeling in het onderwijs'.

Besluit van de Vlaamse Regering van 5 juni 1989 tot vaststelling van de algemene vakken, de kunstvakken, de technische vakken en de praktische vakken in de instellingen voor voltijds secundair onderwijs en in de instellingen voor voltijds secundair onderwijs die als centra voor deeltijds beroepssecundair onderwijs fungeren, georganiseerd of gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap, met uitzondering van de instellingen voor buitengewoon secundair onderwijs.

7 STERKTES EN ZWAKTES VAN DE SCHOOL

7.1 Wat doet de school goed?

Wat betreft de erkenningsvoorwaarden

- De leerplanrealisatie van Engels en Frans in de derde graad van de pool Moderne talen

Wat betreft de kwaliteit/kwaliteitsbewaking van de processen

- Het positieve leefklimaat
- Het engagement van het schoolteam
- De brede harmonische vorming
- De socio-emotionele begeleiding op schoolniveau

Wat betreft het algemeen beleid

- De organisatiestructuur gericht op overleg en samenwerking
- De betrokkenheid van de leerlingen bij de invulling van het schoolproject
- De toegankelijkheid van het beleidsteam

7.2 Wat kan de school verbeteren?

Wat betreft de erkenningsvoorwaarden

- De implementatie van de leerplanvisie voor economie in aso tweede graad in de studierichting Economie
- De realisatie en evaluatie van de eindtermen rond de onderzoekscompetentie in de meeste polen
- De beschikbaarheid van de uitrusting en infrastructuur voor de leerplanrealisatie

Wat betreft de kwaliteit/kwaliteitsbewaking van de processen

- De doeltreffendheid van het onderwijsaanbod en de onderwijsorganisatie
- Het competentiegericht leren
- De preventieve leerbegeleiding
- De evaluatiepraktijk
- De inhoudelijke motivering van B- en C-attesten

Wat betreft het algemeen beleid

- De doelgerichte opvolging van de onderwijskundige processen en de vakgroepwerking
- De systematische aanpak van kwaliteitszorg

7.3 Wat moet de school verbeteren?

Wat betreft de erkenningsvoorwaarden

- De realisatie van de leerplandoelstellingen voor fysica en chemie in aso tweede graad in de studierichtingen Economie, Grieks-Latijn, Humane wetenschappen en Latijn
- De realisatie van de leerplandoelstellingen voor wiskunde in aso tweede graad in de studierichtingen Economie en Latijn
- De realisatie van de leerplandoelstellingen voor fysica in aso derde graad in de studierichtingen Latijn-wetenschappen, Moderne talen-wetenschappen en Wetenschappen-wiskunde
- De realisatie van de leerplandoelstellingen voor cultuur- en gedragswetenschappen in aso derde graad in de studierichting Humane wetenschappen
- De bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne van de gebouwen en de lokalen

Wat betreft de regelgeving

- De naleving van de bepalingen over de taalregeling in het onderwijs (art. 15, §1, 5 van het 'BVR van 17/12/2010 houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs' (Codex secundair onderwijs) en hoofdstukken II en IV van de 'Wet van 30 juli 1963 houdende taalregeling in het onderwijs')
- De reglementering betreffende de benaming van de vakken (BVR van 5 juni 1989 tot vaststelling van de AV, de KV, de TV en de PV in de instellingen voor voltijds so en in de instellingen voor voltijds so die als cdbso fungeren, georganiseerd of gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap, met uitzondering van de instellingen voor buso)

8 ADVIES BETREFFENDE DE ERKENNINGSVOORWAARDEN

In uitvoering van het decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs van 8 mei 2009 is het advies:

BEPERKT GUNSTIG

- voor de **erkenning voorwaarde 'voldoen aan de onderwijsdoelstellingen'** omwille van het onvoldoende realiseren van de onderwijsdoelstellingen voor

Structuuronderdeel	Basisvorming	Specifiek gedeelte
Graad 2 ASO Economie	chemie, fysica, wiskunde	
Graad 2 ASO Grieks-Latijn	chemie, fysica	
Graad 2 ASO Humane wetenschappen	chemie, fysica	
Graad 2 ASO Latijn	chemie, fysica, wiskunde	
Graad 3 ASO Humane wetenschappen		cultuurwetenschappen, gedragswetenschappen
Graad 3 ASO Latijn-wetenschappen	fysica	fysica
Graad 3 ASO Moderne talen-wetenschappen	fysica	fysica
Graad 3 ASO Wetenschappen-wiskunde	fysica	fysica

- voor de **erkenning voorwaarde 'bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne'**.

- voor de **overige erkenning voorwaarden** omwille van

De naleving van de bepalingen over de taalregeling in het onderwijs (art. 15, §1, 5 van het 'BVR van 17/12/2010 houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs' (Codex secundair onderwijs) en hoofdstukken II en IV van de 'Wet van 30 juli 1963 houdende taalregeling in het onderwijs')

Om deze tekorten op te volgen voert de onderwijsinspectie vanaf **07-11-2017** opnieuw een controle uit.

9 OVERIGE REGELGEVING: REGELING VOOR VERVOLG

Op de gecontroleerde overige regelgeving werden door het inspectieteam geen inbreuken voor verder gevolg door de onderwijsinspectie vastgesteld.

Namens het inspectieteam	Voor kennisname namens het bestuur
Chris VAN WOENSEL de inspecteur-verslaggever	Geert LEENKNECHT de directeur
Datum van verzending aan de directie en het bestuur van de school	

Haacht, 25 februari 2015

Geachte inspecteur-generaal

We hebben het verslag van de doorlichting in onze school in goede orde ontvangen en zullen werk maken van de vastgestelde tekorten.

Wel zijn we het niet eens met de volgende elementen in het verslag:

1. Bij 7.3 Wat moet de school verbeteren? (blz. 39):

"Wat betreft de regelgeving (...)

De reglementering betreffende de benaming van de vakken (BVR van 5 juni 1989 tot vaststelling van de AV, de KV, de TV en de PV in de instellingen voor voltijds so en in de instellingen voor voltijds so die als cdbso fungeren, georganiseerd of gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap, met uitzondering van de instellingen voor buso)"

Tot dat besluit komt het inspectieteam door de volgende vaststelling bij 4.1.1.4 (blz. 15):

"In de derde graad richt de school een aantal vakken en seminaries (onderzoeksvaardigheden, actuele stromingen) in om de onderzoeksvaardigheden in te oefenen. De school maakt hierbij echter gebruik van niet bestaande vakbenamingen en overtreedt hierbij de regelgeving."

De pedagogische vakbenaming is de benaming die de school gebruikt in haar communicatie naar leerlingen en ouders. Voor de algemene vakken is dat vaak de administratieve benaming. Voor kunstvakken, praktische vakken en technische vakken wordt meestal een benaming gekozen die beter past bij de inhoud van het vak. De school is vrij om een eigen pedagogische vakbenaming te hanteren. Dat geldt ook voor de vakken uit het complementair gedeelte. Op de RL1 gebruiken we wel de correcte administratieve vakbenaming.

2. Bij 8 Advies betreffende de erkenningsvoorwaarden (blz. 40):

"Beperkt gunstig (...)

Voor de overige erkenningsvoorwaarden omwille van

De naleving van de bepalingen over de taalregeling in het onderwijs (art. 15, §1, 5 van het 'BVR van 17/12/2010 houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs' (Codex secundair onderwijs) en hoofdstukken II en IV van de 'Wet van 30 juli 1963 houdende taalregeling in het onderwijs')"

Tot dat besluit komt het inspectieteam door de volgende vaststelling bij 6 (blz. 36):

"De school leeft de taalregeling in het onderwijs niet na wanneer ze een vak (maatschappelijke vraagstukken) uitsluitend aanbiedt in een andere taal dan het Nederlands."

De opmerking betreft het complementaire gedeelte van de richtingen Economie-Moderne talen, Grieks-Latijn en Latijn-Moderne talen in het eerste leerjaar van de derde graad waar Maatschappelijke vraagstukken (= pedagogische vakbenaming) aangeboden wordt. We maken hier gebruik van "Seminaries". In de CODEX SO, art. 211 wordt "Seminaries" als volgt gedefinieerd:

"Onder uren die geen lesuren zijn, wordt verstaan: (...)

2° anderzijds opdrachten van het onderwijzend personeel die, zoals lesuren, wel betrekking hebben op de realisatie van de wekelijkse lessenroosters doch die niet binnen de context van vakken kunnen worden gevat, meer bepaald "seminaries". Seminaries kunnen uitsluitend worden georganiseerd buiten de basisvorming, het beroepenveld, de basisoptie en het fundamenteel gedeelte van de optie. Een opdracht seminaries moet steeds als een afzonderlijke betrekking worden aangeboden en vergt altijd het akkoord van het personeelslid dat er wordt mee belast."

Samengevat betekent dit dat Seminaries contacturen zijn. Ze kunnen georganiseerd worden in alle graden van het voltijds secundair onderwijs, maar uitsluitend binnen het keuze- of complementair gedeelte. Ze kunnen gelijkgesteld worden met om het even welk vak. Ze dienen als een afzonderlijke opdracht beschouwd te worden en vereisen het akkoord van het personeel.

In de school betekent dat concreet: 1/20 Seminaries (AV Frans) en 1/20 Seminaries (AV Engels). De betrokken leraren geven respectievelijk Frans en Engels. Onderwerp van de taallessen zijn maatschappelijke vraagstukken.

In de hoop dat u deze fundamentele bedenkingen ter harte zal nemen en in afwachting van uw antwoord,

Hoogachtend

Wim Boone
Voorzitter van de Raad van Bestuur